

מתי שטיינברג

מקוטב אל קוֹטָב

זרמים בחשيبة הלאומית הפלשתינית

האוניברסיטה העברית בירושלים
המכון ליחסים בינלאומיים ע"ש לאונרד דיוויס
המכון למחקר ע"ש הרי ס. טרומן למען קידום השלום

מתיא שטיינברג

מקוטב אל קוֹטָב

זרמים בחשيبة הלאומית הפלסטינית

פרסומי מדיניות * 25
היחידה ללימודיו המאזרחי התיכון בן ימינו
מכון דיוויס ליחסים בינלאומיים
יולי 1988

**Matti Steinberg
Trends in Palestinian National Thought**

Published by the Leonard Davis Institute
The Hebrew University of Jerusalem
July 1988

מקוטב אל קווט

הקדמה

שני המאמרים הנכללים בחוברת זו, דנים בשני אבות-טיפוס בחשיבה הפליטית הפלסטינית של ימינו – הזרם הפרגמטי מכאן והזרם הרדיקלי מכאן. ריחוקם זה מזה מבחינות הנחות היסוד ודופסי המחשבה, אינו צריך לטשטש את העובדה, כי קווי הייחוד של כל אחד מהם מתבהרים מתווך התמודדות ביניהם. כל אחד מהם הוא תשליל של זולטניריבו. הזרם הפרגמטי דובר בשם המציגות והכרח להסclin עימה בלי להכנע לה, ואילו הזרם הרדיקלי דוגל בעקבות האידיאולוגיות כמנוף לשינוי המיציאות הנוכחות. הדגש אצל הראשון הוא האילוץ והניסיונות הכוונות, ואילו השני מועיד תפקיד מפתח לתמרץ ולרצון העצמי. שניהם חותרים להיבנות – זה מכשולנו המוכח או הצפוי של זה. איילך צרופם יחד בחוברת זו אינו מקרי ומלאכוטי, אלא בא ללמד על המשכנת המחשבה הפלסטינית כולה.

המשנה הפרגמנטית ב-אש"פ על פי ח'אלד אל-חסן

מ ב ו א

משתי בחריות יכול ח'אלד אל-חסן להחשב כראש וראשון לפרגמנטים ב-פתח'ת: הוותק ותפיסתו הפרגמנטית הסודורה. אשר לוותק – בעוד חבריו לדעה ב-פתח'ת נאלצו לאמצץ רעיונות פרגמנטיים מכורח המציאותות של אחר מלחמת יום הכנופרים (אוקטובר 37), הקדים ח'אלד אל-חסן לראות את הנולד. בתקוף תפיקדו בראש המחלקה המדינית הראשון של אש"פ בהנהגת ערפאת העזע לעמיהתו עוד בינוואר 37' לנוקוט גישה מפוכחת, שתהתרור למדיינה פלסטינית בחילק מפלסטין כמטרה נוכחית. משנתקלה עצתו בשלילה גמורה, התפטר על פי עדות עצמו – או "התפטר" על פי גירסת אחרים – מכחונתו הבכירה¹.

זאת ועוד, לאחר שרצה להבטיח הגמונייה ל-פתח'ת במסגרת אש"פ, התנגד ח'אלד אל-חסן לתפיסתו הארגונית דאז של ערפאת, שביקשה להבליט את ייצוגו של אש"פ אפיקו במחיר של שילוב שאר הארגונים הפלסטיינים תחת קורת גג אחות (על פי הקונסנסציה של אש"פ כ"ארגון גג של ארגונים") ושל צמצום יכולת התמרון של מפתח'ת בתוכו. אימוץ העקרון של שוויון הייצוג לכל הארגונים בוועד הפועל בשלתי 72'-ראשית 73' היה איפוא לצינים בעיני ח'אלד אל-חסן ודוחף לפרישתו. אכן, בהתבタווותיו לאחר המועצה הלאומית הפלסטינית (להלן המל"פ) ה-17 בעמאן (נובמבר 84') הדגיש ח'אלד אל-חסן, כי נשיית ארגוני "הטרוב" מ"אש"פ" היא התפתחות רצiosa וمبرכת, מושם שהיא מבשת את שליטות פת'ח ללא עוררין. ח'אלד אל-חסן הוסיף לכהן בתפקידים בכירים ב-פתח'ת וב-אש"פ: כיום הוא חבר הוועדה המרכזית של פת'ח, ומפקד בה על תיק ההסברת, וכן הוא מכהן כיו"ר הוועדה לקשרי חוץ של המל"פ. אולם מעל הכל, נודעת חשיבותו לתפקידו הבלטי פורמלי – כאחיו, האני אל-חסן, שמש מעט לעת כשליחו של ערפאת למשימות דיפלומטיות רגשות, בעיקר כלפי מדינות ערב הפרו-מערביות ומערב אירופה. הבולטות שבהן – ניהול המגעים מאחוריו הקלעים עם ירדן, שהניבו את "הסכם עמאן" (11 בפברואר 85').

סקירה זו מיועדת להציג את יסודות גישתו המדינית של ח'אלד אל-חסן ולנתח את משמעוותיה. מקור עיקרי הוא, כמובן, ח'אלד אל-חסן עצמו, אשר סיכם את תפיסתו לפרטיה בספרו – "ההסכם הירדני-פלסטייני לפעולה משותפת" – היסודות הבסיסיים להחלה ולפעולה המדינית². גישת אש"פ במגרות המהלך המשותף עם ירדן שיקפה את קצה גבול הגמיישות שאליו העז עד כה הזרם הפרגמנטי להרחיק לכת. עם עליית מהלך

זה על שירטונו (בנאות ההתנקות של המלך חוסיין מאש"פ בפברואר 86') אוכזבו ציפיות הזרים הפרגמטי והגלגל החל לשוב לעבר רדיקלייזציה. "הסכם עמאן" גילם לדידו, כאמור, את שיא הוויטורים הפלשטיינים ואמ מאנו ארצות הברית ויישראל לראותו כחויתו וחתרו לבטל כליל את תפקיד אש"פ בהסדר, הרי שאבודה תחולתו בגישה פרגמטית. הרדיקלייזציה הפעם היא תולדת הערכה מופחתת של לключи המציאותות בעיני הזרים הפרגמטי, ואינה נובעת כבעבר משיכרונו אידיאולוגי הנוטה להתעלם ממנה.

בניגוד לרדיקאלים מייעטו עד כה בעלי הגישה הפרגמטית בעולם הערבי בכלל, ובash"פ בפרט, לשותה לה אופי של אסכולה שיטותית ומוגבשת, ולאו דווקא מפאת קוצר יכולת. נראה, כי שתי סיבות עיקריות לכך: שי' קול פוליטי – לאחר ש跂שתם יכולה להתפרש כחריגה מן המוסכמות, הרי קונספסטואליזציה שלא בפומבי מעמידה את התcheinבותם נוכח ציבורים, מדבקה בהם תווית שקשה למוחותה וחושפת אותם לביקורת. קל יותר מבחינה פוליטית להתגער ממעשה מאשר מהשකפת עולם בסיסית המנחה שורה של מעשים ואשר ניתן לה פומבי. שי' קול מהותי – ההשקפה המסורתית היא פשוטה, ליניארית, ולכן מובנת על נקלה. באופן ייחסי היא אוטונומית, שכן היא תלולה בעיקר במה שעשו העربים. וайлו ההשקפה הפרגמטית היא דיאלקטיבית ומורכבת, בהיותה מותנית מטבעה גם בהיענותם של גורמים הנחשים כאוביים, כגון: אורה"ב וישראל. יהודו של ח'אלד אל-חסן נובע מכך שכתביו מוחווים את הנסיוון הרצני ביותר לעצב "פרגמטיים פלسطينיים" בדף מוחשבתי שיטתי.

קושי עיקרי ניצב לפיתוחו של נסיוון לפענה את צפונות הגישה הפרגמטית בכלל, ואתו זו של ח'אלד אל-חסן בפרט. השינוי וההמשך הכרוכים בתפיסה זו ייחודי, שכן בעת ובעונה אחת דוגל ח'אלד אל-חסן בהסדר על ידי תhalbיך מדיני, ובשימור המטריה המסורתית של מדינה דמוקרטית על כל פלסטין. עליה מאליה השאלה מה עיקר (אסטרטגי) בתפיסה זו ומה טפל (טקטיק): האם המשך הנפנו במדינה הדמוקרטית נועד רק לאח兹 את עיני המבקרים מבית ולהסווות את גודל השינוי הטמון בכנותות להסדר עם ישראל, שהרי הספר נכתב כפולמוס עם "חוית החילה הפלשטיינית", הנוהה אחר سوريا; או שמא לפניינו אותה אסטרטגיית שלבים מטורית בشيخוני אדרת בלבד? נראה שאין מענה נחרץ על שאלת זו, אולם איןנו פטורים מלהציג את פרשנותנו, ועל כן להלן.

עקרונות הגישה הפרגמטית

דיוונו של ח'אלד אל-חסן בעקרונות גישתו נع מן התיאורטי – כיצד לגשת לניתוח סיטואציה פוליטית בכלל – אל הקונקרטי – מה נוצר מכך לגבי תפיסת אש"פ. בסוגיה זו מתווה ח'אלד אל-חסן שורה של ציווים ואיסורים, מכלול הציווים מחווה את קובץ התוכנות של הגישה הפרגמטית (בלשונו: "המציאותית"), ואילו מכלול האיסורים מאפיין את השיליה בתפיסת ארגוני "הсрובה" הפלסטיניים, ובמשמעות – בתפיסה טורית שבידיה הם כל-ישראל:

א. **המציאותות;** המעשה עיקר ולא הכוונה – יש לשפוט את היריב בראש ובראשונה לפי עדותתו ומעשיו הגלויים, הינו, על יסוד התנהגותו המתבטאת בתוצאות בשיטה, ולא לפי כוונותיו הנסתרות. הכל – על פי המעשה הגלוי (וחכל גם הנסיבות היוצרות עובדה פוליטית), שכן ניתוח מציאות פוליטית אינו צריך לעסוק בתורת הנסתר. לא רק את היריב יש לדון בדרך זו, אלא גם את עצמו; ח'אלד אל-חסן קורא לפועל מתוך הכרה בוגבלות היכולת, ולא על פי יומרות הרצון המופשט. הממציאות (ואקעיה), כאמור, היא יסוד מוסד הנדרש בכל חשבה פוליטית כדי להבין מהו ניתן לשנות למציאות. ממנה נגזרים יעד הבניים והאמצעים, והיא מהוות את המפן המנוות לעבר היעד הסופי; במשמעותו כאן ח'אלד אל-חסן כלל חשוב, המבדיל בין גישתו לגישת "הсрובה" הפלסטיני; לא היעד הסופי הוא המכון את הכרת המציאות, אלא הבנת המציאות על בוריה צריכה לכוון את ההתקדמות לעבר היעד הסופי.

ב. **Psilat ha-gisot ha-absolotiyot** – ח'אלד אל-חסן פועל הגדרת עדות ומטרות מוחלטות, שכן לשונו: "היחסיות, ולא המוחלטות, היא השלטת למציאות ובהגion הפועל למציאות"; אבסולוטיות סופה לאירוע יוש אבסולוטי משומש שהמدينות – על פי אימרת הכנס הידועה – היא אומנות האפשרי. יש לנווג בסובלנות כלפי העミות הטבעה למציאות: "המאבק המדיני איינו עניין של שחר או לבן... המציאות היא הבסיס להבנת כל החלטה וללא הבנתה לא תתקבל התמונה הנכונה". אין ספק, כי במרומז הוא יורה כאן חייצ'י בקרות גם לעבר העמדות האבסולוטיות החזקוות ב"אמנה הפלשינית". לאחר שאין הוא יכול לתקן אותן במשרין, הוא בוחר בגישה עקיפה. "האמנה" אינה מוזכרת כלל בספרון, כאלו בא לרמז כי הדרך הנאותה לגנוז את האבסולוטיות הטבעה בה, היא להשכחה. הוא חוזר ומודגש, כי דחיתת ה"הן" המוחלט או ה"לאו" המוחלט פירושה אמרית "הן" לאפשרי, שכן המציאות היא תנואה ותמורה המחייבות הסתגלות?

ה של ב יות – השגת ידים שלביים מותנית בכך שיהיו בני ביצוע. יש לנו חם בדרך שתוכל לזכות בתמיכת צד שלישי. הפגם הרשמי בסיסמאוות המהפקניות (רמז לתורת "הסروب") נובע מהיונן מרוקנות מכל תוכן מעשי בר מימוש. כל זאת מושם שורם זה (המכונה בפי אל-חسن "חшибה ניהיליסטית", או "הבל ניהיליסטי") קנא ל"טוהר המהפקני", ואינו מבחין בין עקרונות קבועים לבין פרוגרמה שהזמן גרמה. כנגד זאת גורס ח'אלד אל-חسن, כי העקרונות צרייכים להיות מורה דרך כללי ורעיון מנחה, ולא תכנית פעולה. אדיקות יתרה בעקרונות המהפקניים משתקפת כל התקדמות עברם? ח'אלד אל-חسن מודה, כי הבדיקה זו בין העקרונות (הזכויות ההיסטוריות הפלטיניות) לבין תוכנית הפעולה, שהיא פועל יוצא מן הנסיבות ההיסטוריות, יוצרת סטרירה פנימית בין מצפונו של הפלסטיני והערבי לבין שכלו: "המצפונו דוחה קיום אפיקו של גראר חול של פלסטין בחסותו ריבונות שאינה פלטינית ומיחיל להשיג [את מטרתו] עתה באמצעות יכולת ערבית-פלטינית, אשר תשיג הכרעה במלחמה אחת, אולם השכל – הרואה כי מאין הכוחות אינו מאפשר ממש זאת עתה, משום שהמציאות הערבית מצויה בשיא ההידרזרות, החולשה והיעדר הרצינות בנוסף למציאות הבינלאומית – השכל אינו מותר למשך זאת עתיד הקרוב הנראה לעין, ולכן הכרח להעתות פרוגרמה בשלבים".¹⁰ אם יכנע המנהיג הפלסטיני למצפונו, יותר את האירה פרוצה לאובי. תבונתו תבחן ביכולתו לפולט דרך בין הניגודים ול��פקד. אכן קורא ח'אלד אל-חسن למד מנשינה המוצלח של ישראל, "שהשכילה למשך את מטרות ההתפשטות שלה בשלבים".¹¹

ה יוזמה כתחליף למזימה – ח'אלד אל-חسن טובע מן הפלטינים להשתחרר מן הפראנזיה שהם לוקים בה, ואשר מסכלה מראש כל יוזמה מחשש כשלון וויתורים. הוא גורס כי תפיסת "הסروب" מיסודת על מחדל וחולשה, שכן היא חוששת מן המעשה. יש להבחין בין הפחד השלילי המרתיע מפני עשייה, לבין חותבת הזיהירות בעת העשייה. הסירוב, איפוא, משקף פסיבות, במסווה של מהפכנות ריקה מתוכן.¹²

ח'יבות הבריתות – בריתותה הנו הכרח המציאות בתקופתנו, מושם שאירועות מוחלטות אינה אפשרית, ואיilo מכוחן של בריתות ניתן להיבנות ולהרחיב את היכולת העצמית. ח'אלד אל-חسن סבור, כי אין בריותות קבועות; שינוי באינטרסים גורר אחריו שינוי בעבלי הברית. מנקודת ראות זו הוא סבור כי האיזקה ההדזקה בין ארצות הברית לבין ישראל אינה נצחית אלא ניתנת לשינוי מבחינה עקרונית: "כשהישות הציונית תhapeוך לנצל על האינטרסים האמריקניים ותשׂבם להם נזק, ותהייה וושינגטון הראשונה לנוטש אותה מושם שהקשרים הבינלאומיים

ג.

ד.

ה.

מבוססים על אינטראיסים". אולם כל עוד קיימות זהות אינטראיסים בין השתיים "תהייה ארצאות הברית מוכנה לשומר על היישות הציונית, אם קיומה או בטעונה של האחורה יהיה מוטלים בסכנה".⁵⁴ דווקא משום שתלוות ישראל בארצות הברית היא עובdot קבוע, אך יחס הximity בין השתיים פתוחים לשינוי ולריזוק, ועוד לארצאות הברית תפקיד המפתח בມזרחה התיכון: "ארצאות הברית היא בעלת ההחלהה המעשית והסופית הקובעת את עמדת האויב הציוני, שכן היא לבדה בעלת קלפי החלץ המשפיעים על היישות הציונית, הינו: המכשול בפניו ביצוע החלטות ה-MLF' הוא ביסודו – המדיניות האמריקנית בມזרחה התיכון".⁵⁵ השקפה זו, הנושאת ענייה להשפיע על ארצאות הברית, ובאמצעותה על ישראל, היא ابن פינה בתפיסה הפרגמטית ככלל.

משא ומתן ו"מאבק מזווין"

המשא והמתן, אליבא ד'אל-חסן, הוא אמצעי פעולה הכרחי, כאשר, מחד גיסא, אין אפשרות להשיג הכרעה צבאית, אך מאידך גיסא, יש אפשרות להשיג באמצעות יעד שלבי. בוגיגוד לנוכח חירוטם (ספטמבר 67'), שבנה שלל המשא וממן באורח עקרוני, טוען, איפוא, ח'אלד אל-חסן, כי אין לפסול דורך זו אם מניחים כי תישא פירות. תוצעו של משא וממן היא חיובית, אם במסגרתו יתנהל תהליך של "תנו וקח" הדדי, שיניב הסכם בלי לוותר על המטרה הסופית. ניתן תמייד לפרוש מן הדיונים כאשר המומ"מ אינו רצון אחד מבוצלי הדבר.⁵⁶ בנקודת עקרונית זו טמון אחד משורשי מחלוקתם עם "הסروب" הפלסטיני. לדידי האחרון, מי שעושה חסם עם ישראל – חוסם את דרכו להchalפתה במדינה פלסטינית דמוקרטית, ונפנפו במטרה הסופית לא נועד אלא להכשיר את השרכ – קיומם ביחד עם ישראל. כדי להחש את שיתופו של אש"פ בתהליכי מדיני ולהתריע, בדבריו, על "חינוךות פתרון הבעיה", אין מנוס, לדעת ח'אלד אל-חסן, מהסלמת "המאבק המזווין" בתחוםי "המולדות הכבושה". הסלמות גם נדרשת כדי להפריך טענת יריבים (ערבים וזרים) כי הקץ על הפעולות הצבאיות הפלסטינית לאחר מלחמות לבנון.⁵⁷ אולם "המאבק המזווין" הוא אמצעי בין אמצעים – ולא העיקרי ביניהם – לקידומו המדיני של אש"פ. בהtagderot ב"מאבק מזווין" בלבד, רואה ח'אלד אל-חסן גישה חסרת תוחלת וחרת-אסון, המאפיינת את "הסروب" הפלסטיני.⁵⁸ הוא נתלה בחביב בורגיבה כמופת של מניהיות משכמתה ומעלה בעולם הערבי, אשר בעיצומו של מאבק תוניסיה לשחרור היה מוכן לוותר בסוגיות "המאבק המזווין" כדי ל��ור השיגים מדיניים. בורגיבה סייר לח'אלד אל-חסן לדברים הבאים: "הצרפותם התנו בשעתם את נכוונותם להיענות לדרישת מדינית תוניסאית, בכך שההתנדות התוניסאית המזווינית תמסור את נשקה. הסכמנו שאכריז על כך ואכן פירסמתי

הודעה, אך בה בעת הוריתוי למפלגה כי תסביר את המטרתם לעם וללוחמי ההתקנות, וכי כולם ימסרו את נשקם היישן והבלתי-תיקון, אך ישמרו על הנשק החדש. וכך היה".¹⁹ ח'אלד אל-חסן מסתפק בסיפור המעשה ויאנו מפיק ממנו ללחים במפורש, אך ההקשר החיובי שבו נאמרים הדברים יכול ללמד, כי דעתו נוחה מדפסת כזו של ניצול "המאבק המזווין" לצרכים מדיניים.

"אסטרטגיית השלבויות" בගירסת ח'אלד אל-חסן – השינוי והשינוי

- ח'אלד אל-חסן נדרש בספריו ליעד הסופי בהקשרים הבאים:
- א. בעת קבלת החלטה אסטרטגית מצויה המנהיג הערבי והפלסטיני לשקלות את "המימד ההיסטורי והעתידי של ההחלטה", היינו: ההחלטה צריכה לעלות בקנה אחד הן עם השאייה לאחדות ערבית והן עם "המחלק לפתרונו הניגוד הכלל-לאומי הערבי עם היישות הציונית, המתבטאת בחיסול הציונות ולא בכינון שלום פתוח באמצעות נורמליזציה של האומה הערבית עימה".²⁰
 - ב. בשני אזכורים נפרדים, אך באותו הקשר, מצין ח'אלד אל-חסן, כי "המשך קיומה של האישיות הפלסטינית העצמאית" במסגרת הקונפדרציה העתידה עם ירדן, דרוש לצורך "השלמת כינון המדינה הדמוקרטית על כל שטח הארץ הפלסטינית" – או כניסוחו الآخر: "כדי שיימשך המאבק על פי הנسبות שתיווצרנה לכינון המדינה הפלסטינית הדמוקרטית על כל שטח הארץ הפלסטינית". אם לא תישמר זהות הפליטים העצמאית יאבז, בדבריו, "הגורם התובע את החזרתן של הזכויות הלאומיות הפלסטיניות שנשארו (לאחר כינון מדינה פלסטינית בחלק מפלסטין), ומשמעות הדבר: סגירת התקף הפליטים".²¹
 - ג. ללא כח וspark מציין ח'אלד אל-חסן: "אמרתי לא פעם בעיתונות ובסימפוזיונים, כי אם המדינה הפלסטינית [בחלק מפלסטין] תהיה המטרת היחידה, הרי זו בגדה. אולם אם היא שלב לקרבת המדינה הפלסטינית הדמוקרטית, הרי היא אמצעי בrogramma של מדיניות השלביות".²² עד כאן לגבי הרצוי. אולם בהדרשו למצוי מוגלל ח'אלד אל-חסן הערכת מצב מפוכחת ועוגמה של המציאות הפלסטינית, אשר אינה מותירה מפלט מ"משא ומתן ופתרון מדיני עם היישות הציונית". אכן ככללה של גישת אל-חסן מכובן לההתווות דרך שבה הcisopim למזה שרצוי ובלתי-אפשרי (היעד הסופי) לא יערינו מכשוליהם בפני השגת מה שמצוין ואפשרי: למסקנה זו מגע ח'אלד אל-חסן נבדק אחר נדבך:

במיוחד אופציה צבאית ערבית שתוכל לאכוף נסיגת על ישראל, נותרת האחרונה חופשיה לישם בשטחים את תוכניותיה, והוא מפרט: "ייחוז האדמה, הקמת התנחלויות, החרמת קרקעות, הריסת אמצעי הייצור התעשייתיים והחקלאיים בגדה ובעה במסגרת תוכנית לחנק כלכלי... וכל זאת כהכנה למימוש המדיניות של גירוש (בערבית: תג'יר) הפלסטינים החוצה... כדי ליצור מציאות חדשה שתשתיים בסיסיים הגדה והרצעה ליישות הציונית".²⁴ לדעת אל-חסן, הסטטוס quo הוא דינامي – לטובת ישראל ולרעת אש". פ אין איפוא ממאץ להשתלב בתהליכי מדיני המתחייב מאיינטראס פלסטיני אונכי, שכן דחייתו היא בבחינת "הפרקות לאומיות (בערבית: עבת' וטני), המבatta ניטוק מן המצויאות ומן האינטראסים של ההמוניים בגדה וברצעה".²⁵

ח'אלד אל-חסן מביע חשש, כי התמדות המצב הנוכחי עלולה להוות בעתיד קרקע פוריה לצמיחה תחליפים פלסטיניים אוטנטיים לאש"פ מותוק השטחים. ביישום כי רב, עלולים הפלסטיים בשטחים להקים מקירבים "הנאה عمמית פנימית", להבדיל מ"הנאה תחליפית" מלאכותית הcupioה מלמעלה או מן "ההנאה החיצונית" של אש"פ. "ההנאה הפנימית" תציב בראש מעיניה את האינטראסים של תושבי השטחים, ואש"פ יהיה משול למנהיג שציבורו חמק ממנו ולהקח לשפש מנהיג אחר, שיממש את מאוויוו הלאומיים. ח'אלד אל-חסן מתריע, כי להזמנות כזאת מധילות ארצות הברית וישראל.²⁶

על דמותו ההסדר שאליו מועדות פניו של ח'אלד אל-חסן, יכולה ללמד דרך התייחסותו להחלטות מועצת הבטחון 242 ו-338. התמודדותו הגלוי עם סוגיה זו חישפת לבטים ושיקולים האופיניים לזרים הפרגמטי ב-פתח. ח'אלד אל-חסן מצין, כי החלטה 242 תקפה ומועילה לגבי מדינות ערבי, אך לא כן לגבי אש"פ, שכן אין הוא יכול להכיר בהחלטה המתנכרת לacziotivo. בעוד שנקודות ההתחלה של מדינות ערבי היא החלטה 242, נקודות ההתחלה של אש"פ צריכה להיות "הכרת וושינגטון בעם הפלסטיני, בארגונו ובזכויות הלאומיות".²⁷ דא עקי שארצות הברית טובעת מיאש"פ להכיר בהחלטה 242 כמוות שהיא כתנאי מוקדם להכרתה באש"פ.

על מעגל כסמים זה מעדיף ח'אלד אל-חסן, כמווחו כשאר חברי להנגת פ"ח, להתגבר על ידי ניסוח ההחלטה, אשר תשלים את החסר מבחינת אש"פ בהחלטה 242. אולםשוב, לאחר שארצות הברית מתנגדת לכך, מציע ח'אלד אל-חסן להכיר במפורש בהחלטה 242 כאחת מרבות, הינו: לצרף לאייזקור מפורש של החלטה 242 את החלטות האו"ם (העצרת הכללית ומועצת הבטחון) הדנות בסוגייה הפלתינית: החלטת החלוקה, החלטות העצרת 3236–3237, המכירות באש"פ לנציג לגיטימי יחד ובזכויות הלאומיות הפלתיניות, החלטה 194 בעניין שיבת הפליטים או פיצויים אם יחפזו בכך, והחלטות מועצת הבטחון הרואה בסיפור ירושלים מעשה בלתי חוקי.²⁸

בשעה שה'אלד אל-חסן כתב את ספרו טרם אימצה עמדת אש"פ הרשמית את גישתו, המוכנה לאזכור בມפורש את החלטה 242 בין יתר החלטות ה-יאו"מ. הנוסח המירבי שהנוגת אש"פ הייתה מוכנה לאמצו עד אז, היה עמוס וככלנו כמפורט ב"הסכם עמאן" – "האדמה תמורה השלום על פי החלטות ה-יאו"מ, ובכללן החלטות מועצת הבטחון". ח'אלד אל-חסן גם רמז בבירור על נכונותו להכיר בהחלטה 242, אך בבדעם העת הסכמה של ארצות הברית "لتמוך בניסיגה מלאה של ישראל) ובזכות ההגדרה העצמית של העם הפלסטיני".²⁸ אולם מאוחר יותר בפברואר 1986 במהלך הדינמיים הקדחתניים בין ירדן לבין אש"פ הגיע ערפאת לחוסין – ובאמצעות האחוזן לארצות הברית – את שלוש נסחאות הצעה לפיתוח תחילה מדיני שבו ישולב אש"פ. בכך סמך ערפאת את ידיו על המלצותו ח'אלד אל-חסן בספריו חצי-שנה לפני כן. הצעות אלו נועדו לתרגם את העקרונות הכלליים של "הסכם עמאן" לשפה אופרטיבית. אש"פ הביע בהן את נכונותו להציגו על קבלת החלטה 242, וב└בד שארצות הברית תצהיר במקביל על קבלת עקרון ההגדרה העצמית של העם הפלסטיני. לגבי מסגרת התהילה המדיני ובסיסו ציון, למשל, אש"פ באחת מההצעותיו, כי "אנו מוכנים לשאת ולתת, בהקשר של עידזה בינלאומית ובהשתתפות החברות הקבועות של מועצת הבטחון יחד עם כל הצדדים העربים הנוגעים בדבר והממשלה הישראלית, על הסדר שלום של הבעה הפלתינית, על יסוד החלטות או"מ הקשורות בעיה הפלתינית, וב└כלן – החלטות מועצת הבטחון 242 ו-338".²⁹

העמדה הבסיסית והמשמעות של אש"פ כלפי ההחלטה 242 (שפורטה בהחלטות ה-יאו"מ הרביעי, يول' 68)³⁰ פסלה אותה בעיקר על מה שיש בה – הסדר עם ישראל, ואילו עתה, בעמדת אש"פ הנוכחית, פגומה ההחלטה בגלל מה שאינו בה – התייחסות לסוגייה הפלתינית כבעל מידה לאומי. הוועה אומר: אם יתוקן המעוות בהחלטה 242 מבחן אש"פ ותיסלל בכך הדרך למדיינת פלטינית בגדה וברצואה, יהיה להלה נכון להסדר עם ישראל. ההכרה בהסדר עם ישראל לא יגונה, אייפוא, לדידי אש"פ, וב└בד שוביל למדיינת פלטינית בשתיים.

גישת ח'אלד אל-חסן חוזרת במודע שניות וסתירה: היא אווחת בהסדר עם ישראל כתנאי למדיינת פלטינית בשתיים, אך בה בעת אינה מרפה לחלוון מונע היעד הסופי השוואני להיעלמותה. שניות זו – אל לה לטשטש את השינוי: אם במחשבתו המקורית של אש"פ, שסימלה הוא ה"אמנה הפלטינית", נתפסה הדבקות ביעד הסופי כמסכמת כל אפשרות של הסדר עם ישראל, הרי בגיןת הזרם הרגמטי כיום ניתן יותר לניגודים לדoor בכפיפה אחת. עובדה היא כי מה שראה אש"פ ככפירה בעיקר, חדל מלהחשך כך עם התפתחות זרם פרגמטי בקירבו. להקלת הסתירה נוצר ח'אלד אל-חסן בהבחנה בין תביעות "המצפון" לבין תביעות "השלל", או במילים אחרות: בין יעד אידיали שעצמו רוחקה, והוא בבחינת חלום, לבין יעד אקטואלי כמטרה נוכחית. בכך הוא מכוון בהציגו את "חיסול הציונות"

על אותו מישור כהשגת "האחדות הערבית" – שניהם הם בוגדר אידיאיה מנהה בעלת "מיד ההיסטורי" כלשהו, אך בלתי ניתנת למימוש בניסיבות הנוכחות. לדידו של ח'אלד אל-חסן נועדה "סטרטגיית השלבים" לגשר בין המצווי לבין הרצוי. אולם חרף כוורתת הגזזהה, אין כלל וכלל זהות בין "סטרטגיית השלבים" הפלסטינית המקורית (שגובשה בתוכנית "עشر הנקודות", יוני 1947) לבין זו של ח'אלד אל-חסן. התפיסה המקורית הוקעה כל תשלום של ויתור לישראל, לא כל שכן הסדר עימה. הסדר עם ישראל נטפס כחסימות השלב והפיקתו ליעד סופי. המעבר החופשי שאינו מופרע ע"י הסדר, היה בתפיסה הקלאסית ערובה עליה לתפקודה כ"סטרטגיית שלבים". והנה סייגים ואיסורים אלה נעלמים ככל בגישה ח'אלד אל-חסן. יתר על כן, ההסדר הופך להיות תנאי להשתתפות מדינה פלסטינית. מנקודת המבט של הגישה הקלאסית משבשת, איפוא, בתפיסט אל-חסן הרציפות "החלקה" בין היעד החלבי לבין היעד הסופי. מתעוררת, איפוא, השאלה, אם האיצטלה של "סטרטגיית השלבים" לא נועדה אלא לטשטש את חומרת סטייתו של ח'אלד אל-חסן מן המוסכמות, וזאת לנוכח המחוות של "הסרוב הפלסטיני".

נדגיש שוב, כי בנקודת מהותית אחת אין לדעתנו ספק: ח'אלד אל-חסן משנה את תוכנה של "סטרטגיית השלבים" הקלאסית. זו האחורה פסלה, כאמור, כל הסדר, ואילו ח'אלד אל-חסן נותן הקשר להסדר. בכל זאת נותרת הקושיה בעינה: فهو לדידו הסדר שלבי בספרו סותם ח'אלד אל-חסן ואינו מפרש למה כוונתו, בהסתפקו באמירה כי לאחר כינון המדינה הפלסטינית "ימישך המאבק על פיו הנסיבות שת יווצרנה לכינון המדינה הפלשינית הדמוקרטיבית" (ההדגשה שליל מושך). אולם בהתייחסות פומבית אחרת ח'אלד אל-חסן את חזון היעד הסופי שלו.³⁰

על פי חזונו, עתיד עצם כינונה של מדינה פלסטינית לצידה של ישראל לבשר את שקיעתה של הציונות, שכן ההתפשטות הטריטוריאלית היא הממלאת את כל ישותה. נסיגת ישראל תשומות, איפוא, את הקרכען, תרתי משמע, מתוך רגלי הציונות. ישראל מצומקת היא ישראל לא-ציונית, שעימה תוכל המדינה הפלסטינית לחזור בדז'יקום, אף כי בעtid הרחוק יותר תיטמע ישראל הלא-ציונית, בזרכי שלום ומרצון, במרחב התרבותי הערבי סביבה ותיכון המדינה הפלשינית הדמוקרטיבית. בעיתו של ח'אלד אל-חסן איןנה עם ישראל אלא עם אופייה הציוני שמכוחו היא מצטיירת בעניין כתابت טריטוריות להכעיס. דזוקא זיהוי זה מאפשר לו ללמד זכות במישור האידיאולוגי על נסחיה של דז'יקום עם ישראל "אחרת", הינו: צאו החזרת למדינת הטבעיים ואני צפנת איום של התפשטות.

ח'אלד אל-חסן חזה, איפוא, מעבר בדרכי שלום מן היעד החלקי ליעד הסופי, לא ע"י חיסול אלא ע"י היממות והתמוסות. שוב חזורת הקושיה למקוםה: האם מאמין ח'אלד אל-חסן באמת ובתמים כי חזון זה עתיד להתמשח, או שהוא גועדו הדברים לשבר את אוזני "הсрוכ הפלשטייני", ואולי גם לאחות באופן מילולי בלבד את הקרע שחש אל-חסן עצמו בין "המצפון" לבין "השכל"? אין בידינו לתת מענה סופי על שאלה זו, ודומה כי לא נטעה אם נשער, שגם ח'אלד אל-חסן עצמו היה מתקשה להסביר על כך בכנות.

הדגש בתפיסתו של אל-חסן מוסב על הצורך לפועל בכל שלבי ההתמודדות עם ישראל על יסוד "הlegaliyimot הבינלאומית" (בערבית: "شورיה دولית"). עקרון זה תקף בעיניו הן לצורך השגת מדינה פלסטינית לצידה של ישראל (ومכאן נובעת היישנות על החלטות האו"ם), והן לצורך מדינה פלסטינית דמוקרטיבית במקומות. אל-חסן מודע לכך כי הסתדיות בnormot בינהו מקנה לא רק זכויות, אלא גם טובעת חבות, שכן "הlegaliyimot הבינלאומית" לא תثير לערבים להנחתה מכח כבאיות על ישראל בגבולותיה הlegaliyimot: "העולם, לרבות מוסקבה וושינגטונו, לא ייתיר כלל ועיקר אופציה כבאית שתפגע ביישות הציונית בתוך הkokovim שלפני 67, ובפרט לא בתוך הkkovim של תוכנית החלוקה מ-47".²¹

הסתמכות על "הlegaliyimot הבינלאומית" אינה מיוחדת לח'אלד אל-חסן, אלא היא מקובלת מאז מלחמת לבנון בחלות ערביות ופלשתיניות, החל "בתוכנית פאס", עברו ב"הסכם עמאן" וכלה בהחלטות הפסגה הערבית והמל"פ האחרון. ייחודה של ח'אלד אל-חסן בכך שהוא בן גלוי בכך החובה שאימוץ נורמה זו מיטיל על הערבים והפלשתינים. אמנם חרב הכרתו בכך שעצם קיומה של ישראל השתרש בתודעה הבינלאומית, מכך ח'אלד אל-חסן לכנותה בספריו ללא יוצא מן הכלל "האויב הציוני" או "הישות הציונית". שוב יתכן כי הוא נוקט את לשון הקיצונים כדי להפיץ את דעתם, לפחות מבחן סמנטי, ואפשר גם שהסיבה נעוצה בתפיסתו כי הציונות היא האויב, ולא ישראל, שנSIGHTה תציג את ריקונה מתוכן ציוני. הדיפרנציאציה המזוויה בכתביו, בין ציבורים בדעת הקהל בישראל (להבדיל מממשלתיה), מתייחסת עם תפיסת זו; אלה בישראל הנקונים להכיר ביזמות הגדרה עצמית (ומכאן ממשילה לסתגת מן השטחים), נבדלים אצלם לטובה מآل השוללים אותה ודבקים לדעתו בציוניותם.

קווי הטיעון העקרוניים של ח'אלד אל-חסן מזכירים עד מאוד את ספרו של העתונאי המצרי הנודע, מחמד סייד אחמד, "ביהדות התותחים" (57). ספר זה היה בשעתו, שנתיים לפני בו אסדת לירושלים, ציון דרך שיטתי ראשון, אשר העביר על הרהרה הלא יגונה של מצרים והעולם היהודי כלל לעלות על פסים מדיניים בסכטוך עם ישראל. כח'אלד אל-חסן הוא הדגש, כי נסיגת ישראל, להבדיל מעיקריתה מושרsh, "תערטلة אותה מתוכנותה הציונית" (בערבית: תגיריד אסראאל מן צפתה אצ-ציוניה), וגם הוא הציג את החקיקות הבינלאומית

כמסגרת ההתייחסות היחידה להסדר. סייד אחמד ייחל אף הוא להתמססות ישראל בטוחה ההיסטורית הארץ, ובזרכי שלום מרוחב הערבי המכתר אותה.²² גישתו של סייד אחמד בזכות הסדר כולל עם ישראל נחשה בשנת 57' כפורצת גדר אפיקו במצרים של סaadאת, והוא נאלץ לפרסם את ספרו בבירות. ח'אלד אל-חסן אמרם איננו מציין כי שבארה מסיד אחמד, אך אין ספק שהזוזות הרבה בעדותיהם יונקמת מהשkeit עולם זהה. אין תימה כי הם גם תמיימי דעתם (סייד אחמד במאמריו לאחר הסכם קמפ דיוויד וח'אלד אל-חסן בספרו) בהתרשםם נגד סaadאת על שיזומתו התגלתה, לדעתם, כהסדר נפרד שהפרק את הטוגיגיה הפלשתינית.

חס' א"ש"פ - ירדן: "מיוחדים" ו"אסתראטגיים"

רבות טורה ח'אלד אל-חסן להסביר כי לא אינטלקטואלים מודרניים וחולפים דוחפים את אש"פ לחפש את קירבת ירדן, אלא כלשהו – "כוורת ואינטראטגיים", הנזרים שני נינוי מציאות "קשיים" – גאוגרפי ודמוגרפי. שני המרכיבים האובייקטיביים הללו מחייבים, לדעתו, את אש"פ לעצב דפוס של "יחסים מיוחדים" עם ירדן, שאין דומה לו בקשרי אש"פ עם מדינות ערביות אחרות. אכן, מטעם זה הקדימו אש"פ וירדן את המאוחר, והגיעו מלכתהילה להסכמה עקרונית על דגם הקונפדרציה, כנוסחה נאותה ליחסיהם בעתיד. יש להוסיפה כי אפיקו ארגוני "הסרו" לא יכולו לחמוך מכובד משקלו של שיקול גיאופוליטי זה, ונתנו יד בחחלות ה-מל"פ-ה-16 (פברואר 83') לנוסחת הקונפדרציה עם ירדן, אף כי חזקה עליהם שיחתרו בכל האמצעים להפוך את המרכיב הפלשתיני בה לדומיננטי:
א. המרכיב הגאוגרפי: אש"פ אנוס להסתיע בירדן כմבו אגדה המערבית לצורך חיזוק מעמדו בה וביסוס "העמידה האיתנה", אך גם לטוח אורך – עתידה ירדן לשמש מוצא לגדה המערבית אם תיכון בה וברצועת עזה מדינה פלשתינית. כאשר הברירה היא בין תלות המדינה הפלשתינית בישראל לבין תלותה בירדן – עדיפה האחורה כרע במיעוטו. תלות זו בירדן היא איפוא עורק חיים למדינה הפלשתינית, הוайл ואינה יכולה להתקיים וכי ישתי המנותק, או המכוון, מכל עבורי. יתר על כן, גם הקשר בין שני חלקי המדינה הפלשתינית – הגדה המערבית ורצועת עזה, המנותקות זו מזו מבחינה יבשתית – יצטרך להשען, לדברי ח'אלד אל-חסן, על ירדן דרך מדובר סייני, לבל תהיה המדינה הפלשתינית בת-عروבה בידי ישראל, אם יעבור הקשר הבלתי בין שני חלקי המדינה הפלשתינית בתחומה.

ה מרכיב ה דוגרפי: אש"פ זוקק לקשר הדוק עם ירדן לבליובע לפלסטינים בגדה המזרחית (המוניים כשליש מכלל הפלסטיינים), שכן הגדה והרצועה צרות מהכיל אותן, והם יישארו לשכון קבע בירדן. גם הקונפדרציה הירדנית-פלשתינית יאפשר להם להוסיף לחיות בירדן, אך בה בעת לשמר על זהותם הפלשתינית.³³

ח'אלד אל-חסן סמוך ובטוח, כי בגישת ירדן כלפי השילוש: הגדה המערבית, אש"פ וריעון המדינה הפלשתינית חל שניוי, אחד מסימני המובהקים הוא "הסכם עמאן". אכן החש שמא ירדן תעוז להכנס ללא אש"פ לתהליך מדיני איינו מזוכר כלל בספריו, ולכנן אין הוא נזקק לנימוק שהתקרובות אש"פ לירדן נועדה לסכל הליכתה בנפרד. התמורה בגישת ירדן היא לדיזו בבחינת עובדה מוגמרת, והסכמה העיקרית אינה בירדן אלא בהמשך המצב הקיים. מדברי ח'אלד אל-חסן עולה כי בעת כתיבת ספרו נתה לדעתו כי פער העמדות שעדיין נותר בין חוסין לבין אש"פ היה יותר טקטי מאשר אסטרטגי ונ铿ב בראש ובראשונה על האמצעים, קרי: שאלת ההכרה בחולטה 242 כאמצעי לשילוב אש"פ בתהליך מדיני, ולא על המטרות.

כראיה לקביעתו בדבר השינוי בגישת ירדן נסמך ח'אלד אל-חסן על דברי חוסיין בזיוונים הפנימיים שהתנהלו ביןיהם לקרהת ההסכם: הוא מצטט את חוסיין, שהודה בפניו כי "אי אפשר להנהייג את העם הפלשתיני על ידי הנגאה מחוץ לו". אולם, חוסיין חוסיין, כדי לפעול ביעילות בזירה המדינה זוקקים השניים זה לזה: אש"פ נזקק לירדן, שביעני העולם הערבי, בעל ההשפעה על ישראל, מחייב מצד עיקרי בהסדר על יסוד הכרתת בחולטה 242, ואילו ירדן זוקקה לאש"פ שהוסמך על ידי הקונסנזוס הערבי.³⁴

ח'אלד אל-חסן מעיד מפי חוסיין, כי בסיסו שינוי גישתו ניצב החשש מאפשרות שימושו של ריעון "המולדות התרבותית" (בערבית: אל-ווטן אל-בידיל) על ידי ישראל, אשר מכוחו אמרה ירדן להפוך למדינה פלשתינית. דאגת חוסיין לגורל מלכתו בגדה המזרחית, היינו לעצם הירדנותו, מביאה אותו לתמוך באש"פ כמגמת ההגדירה העצמית בגדה המערבית. אם הברירה הניצבת בפנוי היא בין מימוש ההגדירה העצמאית הפלשתינית בגדה המערבית או בגדה המזרחית – עדיפה, כמובן, הגדה המערבית. בהקשר זה הצהיר חוסיין בפני ח'אלד אל-חסן – כעדות האחרון – כי "המדינה הפלשתינית איננה אופציה פלשתינית בלבד, אלא היא גם אופציה ירדנית".³⁵ אש"פ מצידו שותף גם הוא לחושש מן "המולדות התרבותית", משום שכשמה כן היא – תחלוף לפלשתין. כך נוצר לדברי אל-חסן אינטרס חזוי, לפיו "תומכת ירדן באש"פ בכציג החוקי היחיד של העם הפלשתיני ואש"פ תומך בירדן כיושת עצמאית".³⁶

ח'אלד אל-חסן לא הוציא כלל אפשרות, כי חurf השיקולים האסטרטגיים ההדדיים, המכתייבים לירדן ול-אש"פ לפועלו עצמאו, לא ימדו יחסיהם בimbachon המעשה.⁴⁶ במבט לאחרור דומה כי ברמז זה היה צפון חשש של ח'אלד אל-חסן מ-242 הפער טרנס גושר בין תבייתו הנחרצת של חוסיין כי אש"פ יכול בଘלה 242 כתבה וכלשונה לבין נכונותו של אש"פ להכיר בה באורך מותנה, היינו: רק אם העדר איזכרו של המיד הלואמי הפלסטיני יבוא לידי תיקונו. הבדלי גישות אלה העכוו אכן את האווירה וסופם שהביאו לקרע בין השנאים בפברואר 1986. אולם בניתוחו הוא מתרה בעמיהיו הפלסטיינים לבל ישגו באשליה כי ניתן לחדש ימים הקרובם ולשוב לתקופת 67'-70', שבה עשה אש"פ בירדן כבתוך שלו. שיבת "תווחה ובוחו" הזה, ככלונו, לא רק שאינה אפשרית, אלא גם סותרת בתכלית את האינטנסיב של אש"פ לעצב "יחסים מיוחדים" עם ירדן לתועלת הפלסטיינים בשתי הגdots.⁴⁷ הוא גם מטעים כי לא ילין על ירדן, אם לא תאפשר פעלות פידיאות ישירה נגד יישרל"ם מתחומה, שכן "шибתו לירדן לא נבעה מאפשרות של פעילות צבאית".⁴⁸ בודאי היו כמה וכמה בהנחתת פת"ח שחילקו על קביעה זו, אך היא עולה בקנה אחד עם אורח מחשבתו של ח'אלד אל-חסן כפי שהוזגה עד כה: יחס אש"פ-ירדן נעדו בעינויו בראש ובראשונה לתכליות מדינית, מה גם ש מבחינה עקרונית "המאבק המזין" לדידו הוא אמצעי טיפול למאץ המדיני העיקרי.

ח'אלד אל-חסן כסמן פרוגמטי

לח'אלד אל-חסן אין "דיביזיות" ונוצר ממנו להיות מרכז כוח עצמאי ב-פת"ח. גם בשעתו מראשות המחלקה המדינית, לא סחף עמו איש. ענייני חביריו להנאה הוא לוקה ב"אינטרלקטוואלים" לשם, אף כי הוא מציגו בספרו, כי תפיסתו מכוננת לפעולה ואינה תיאוריה עקרה. שיבתו – בחשיבותו השיטותית וביכולת ה-emo"מ שלו. הוא תומס וpora מבחן מחשבתי ומצטיין בראיה אסטרטגית, אך יכול זו מבודדת אותו מארגוני השורה החשודים בו בהתנסאות. מאחר שאין הוא מנהיג שנוהים אחריו,طفالים בעינויו שיקולי מנהיגות, והוא יכול להתבסא ביתר חופשיות מאשר ערפאת, למשל, שאחדות מchnovo היא עיקר חשוב בעינויו. על רקע זה ניטשה תקופה ארוכה מחולקתו עם ערפאת עד שהאחרון בחר לעלות על דרך המהלך המשותף עם ירדן: אל-חסן סבר, כי אחדות המנהה אינה ערך מקודש אם היא מנציחה קו פוליטי מוטעה, וайлו ערפאת נרתע מפיצול השורות וחתר להבטיח מראש עروبויות לכך שהשתלבתו בתהlik המדיני תשתלם, ולא תהיה מהלך סרק.

המשקל הסגול של ח'אלד אל-חסן נובע מחיותו סמן פרגמטי. מבועד מועד יש בעותיו כדי לסייע את הנטייה הפרגמטי, אך זה יכול להפוך לזרם המרconi ב-'אש"פ', רק אם ערפאת יסמכ עליו את ידיו. גישתו תישאר, איפוא דעת ייחיד אם לא יזכה לגיבוי של ערפאת. אכן, דומה, כי קצב ההתקדמות של ערפאת הוא איטי מדי לטומו של אל-חסן, אף כי נראה שבחינת העקרונות אין שניים רוחקים זה מזה. בספרו הוא שולח פה ושם חיצי ביקורת מ羅ומים לעברו של ערפאת, הגם שאינו נוקב בשמו: כرمז לחמקמקותו ולהסתנותו של ערפאת פוסק ח'אלד אל-חסן כי "הנהגה היא החתלה", ומוסיף כי לא הארגון והמנהיג הם העיקר, אלא המטרה לשמה הוקם הארגון.⁹ הוא מגנה,שוב בלי לנוקב בשמו של ערפאת, את התכשנות היתרונה הגורמת לאובדן הראייה הכלולית, ובמשחק מיללים בערבית מהזיר מפני הטקטייה (תכתיכ) שהופכת לפטפוט סרק, ל"ברברת" (תכתיכ).¹⁰ כהשערה, שאינה נסמכת על מידע מפורש, נראה לנו כי לו היה ח'אלד אל-חסן חופשי לנוט את אש"פ' כרצונו, היה מוכן לשעות לעצת המלך חוסיין ולאMESS את החלטה 242 כלשונה, כדי לסלול את דרכו של אש"פ' לתהליך המדיני. מספרו עולה, כי כדיפלומט מנוסה הוא מכיר בחשיבות התהליך הדרגתית החובי, גם כאשר המטרה הסופית אינה נראית באופק.

כל אורך ספרו של ח'אלד אל-חסן מחלחלת הדילמה שבה שרוים הפרגמטיים הערביים והפלסטינים, אף כי בשום מקום אין ניתן לה ביטוי מפורש: הפרגמטים כמאץ להסתגל למיציאות בלי להכנסו לה איננו תוצר של שינוי ערכיים, אלא של הכרה בתחום הפעורה בין הערכיים המקודשים (כגון: ציוויל "האמנה הפלסטינית") לבין אפשרות מימושם. פער זה מקורו בתחום עמוק של חולשה ערבית ושל דימוי עצמי ירוד. בניסיות הנוcheinות מחוור לפרגמטים שלא רק מטרה מירבית כאחדות ערבית רחיקה מהשגה, אלא אפילו יעד צנوع כסolidריות ערבית, ولو רק בתחום צר נגד ישראל, קשה להשגה. בעניין הפרגמטים הפלסטיינים, אופציה צבאית ערבית אינה מצויה (ובכך חולקים עליהם سوريا וגורוריה הפלסטיינים), ודומה שגם אינה רצiosa, שכן הם ציבורם בשטחים עולאים להיות ראשוני הנזוקים ממנה. התמדת המצב הקיים נתפסת אצלם גם כן כעלולה לפעול לטובות ישראל, ומושום לכך הם תרים אחר נתיב מדיני, ובלבבד שאש"פ יהיה כולל בו.

החולשה הדוחפת את הפרגמטים הפלסטיינים לרצות בתהליך המדיני היא בעורכיהם, שכן בעטיה מצמצמת מאוד יכולתם לקצור הישגים, ولو חלקיים, שעלייהם יכולים להגן נוכח הביקורת וניסיונות הסיכון של سوريا ובעל בריתה. על כך קיבל ערפאת כسؤال את השאלה הרטוריית הבאה: "לו היינו במקום הישראלים, (היינו שואלים את עצמנו) על שום מה ניתן משוחה כאשר كانوا הן הניסיות שבחן שרוים הערבים?"¹¹ מלכוד זה ניסה ח'אלד אל-חסן (ובנדון זה ערפאת מזדהה עימיו) לפרוץ על ידי מהלך משותף עם ירדן, שתכליתו להבקיע דרך לארצות הברית כדי שתתרצה לוועידה בינלאומית בהשתפות נציגי אש"פ. בעוד ארצות הברית דרשו

כדי להתחיל ב-מ"מ, דרישה ברית המועצות, בעניין ח'אלד אל-חסן, והפרגמטיים בכלל, כדי לסייעו בתוצאות מאוזנות. אפשרות של פניה ישירה לישראל כמעשה סאדאת אינה מזכרת כלל בספרו. אולם בהיעדר תהליך מדיני שיכלול את אש"פ, לא יותר עניינהם אלא להשליך יbatis על משקלו של המימיד הדמוגרפי במסגרת תפיסת "העמידה האיתנה" (בערבית: צומוד). ב"עמידה האיתנה" מפרנסים זה את זה טוח קצר וטווח ארוך: מכוחה יחוור אש"פ לסקל כל תהליך מדיני בלבדיו, ובזה בעית יקשר את הקירקע לכך שהמשקל הדמוגרפי הפלסטיני יתנו את אותותינו בעtid – אם בכיוון של שיפור כושר המיקוח של אש"פ וڌיפות ישראל להסדר עימו או לחלופין – בכיוון של קעקוע ישראל מבפנים. אולם תקוות אש"פ בסוגיה הדמוגרפית מהולה בחששות מפני צעדי-נגד דראסטיים (כגון: גירוש מסביב) אשר על פי הערכתו עלולה ישראל לנתקוט בהם כדי להחלץ מצוקתה הקיומית. יתר על כן, השתמכות בלעדית על הגורם הדמוגרפי יכולה להתפרש למגלגת את עיקר על החתמוודות על תושבי השטחים, והיא עתידה להאדיר את ערכם על חשבון הנגاة אש"פ בגולה. אם התהליך הדמוגרפי יтворר כבלתי נמנע, ישתמע מכאן כי קיום אש"פ מיותר.

יודגש, כי נטיית הזרם הפרגמטי כיוום להיסמך על הגורם הדמוגרפי במסגרת גישה של "צומוד" – מקורה באילוץ ובחסימת הדרכים האחרות להשגת יעדיו. הפניה לדמוגרפיה איננה, איפוא, בחירה ראשונה, אלא בחירה מחמת מחדל – *by default* – בשל צמצום מרחב האפשרויות. אילו הייתה הדמוגרפיה נחשבת עניינו בדרך המלך, לא היה הזרם הפרגמטי טורה בשעתו להשתלב בתהליך מדיני על פי דגם "הסתכם עמן" שגבה ממנה ויתורים כבדים עוד לפני מ"מ עם ישראל וזרע פיצול באש"פ. "הצומוד" שאחד מאמצעוו הוא ההתקוממות בשטחים, הווא, איפוא, הדרך שבה מתמודד הזרם הפרגמטי באש"פ עם הקיפאון המדיני. כשהבחירה הניתבת לפניו היא בין קיפאון לבין תהליכי מדיני שבו משולב אש"פ – עדיפה עניינו הדרך האחורה. אולם כשנ哉ר עליו לבחור בין קיפאון לבין תהליכי מדיני הופסל את אש"פ – עדיפה עניינו הדרך הראשונה.

כל הרגמטיים הפליטניים נן גם לגבי ח'אלד אל-חסן, ריבונות פלטינית בגדה וברצועה היא בבחינת יירג' וביל יעבור. כבר הזכרנו לעיל, כי בגיןוד לרפאת הוא חופשי יותר לлечת אחר ההגיוון הפליטי הטרוף, ודומה שעובדה זו קובעת את החבדל המכריע בינויהם; נראה שאלאחSEN נוטה לסביר כי ללא תזוזה פלטינית תחילה לא יוזץ דבר, ואילו רפואי חותר מראש להבטיח כי יוזץ דבר לטובה אש"פ, הינו, שגמיישתו תענה.لاقורה זהו הבדל טקטי סגוני; למעשה – זהו הבדל מהותי.

הערות ומראי מקומות

- על גירסת ח'אלד אל-חסן, ראה: Hellena Cobban, *The PLO: People, Power and Politics*, 1984, 61, PP. 61,277 גם דבריו ב "אל-אנבאא" (כווית), עפ"י תרגום "עיתי"ם מזרח"ם 18.7.85: "התפטרתי מראשות המחלקה המדינית של אש"פ, ככלא יכולתי להסכים לא עם דרך הפעולה ולא עם מטרתה הפוליטית".
- 2 ח'אלד אל-חסן, "אל-אטפאק אל-ארדי אל-פלסטיני ללחץ אל-משטרכ': אל-קוואעד אל-אסאסיה לקרים ואתי-לחץ אס-סיאסי" (דף אל-אלג'יל ללנש, עמאן, יולי 85). עיקרו של הספר, אף כי לא בගירסתו המקורי המלאה, פורסם בספרת מאמרם ב "אל-אנבאא" (כווית), אשר תורגמה בעיתי"ם-מזרח/ 21.7.85 [המקור צוין להלן בקיצור כח'אלד אל-חסן (סדרת המאמרים). מספרי העמודים הם עפ"י עיתי"ם-מזרח", אלא אם כן צוין אחרת].
- 3 ח'אלד אל-חסן (סדרת המאמרים), עמ' 5.
- 4 הספר (בערבית), עמ' 30.
- 5 שם, עמ' 28.
- 6 ח'אלד אל-חסן (סדרת המאמרים), עמ' 78, וכן דבריו ב "אל-אנבאא", כוית, עפ"י עיתי"ם-מזרח", 18.7.85.
- 7 ח'אלד אל-חסן (סדרת המאמרים), עמ' 6.
- 8 הספר (בערבית), עמ' 31, 51–52.
- 9 שם, עמ' 51–52.
- 10 שם, עמ' 52.
- 11 שם, עמ' 53.
- 12 שם, עמ' 46–49.
- 13 ח'אלד אל-חסן (סדרת המאמרים), עמ' 11–13.
- 14 שם, עמ' 22.
- 15 שם, עמ' 19.
- 16 שם, עמ' 68.

- 17 ש ס , עמ' 22-23.
- 18 ש ס , עמ' 27.
- 19 ש ס , עמ' 27.
- 20 ש ס , עמ' 37. ההדגשות בצייטה זו ובשתי הערות השוליות חן שלי – מ.ש.
- 21 ש ס , עמ' 39-40.
- 22 ש ס , עמ' 63-64.
- 23 ש ס , עמ' 64.
- 24 ש ס , שם.
- 25 ש ס , שם.
- 26 ש ס , עמ' 50.
- 27 ש ס , עמ' 61-63.
- 28 ש ס , עמ' 18.
- 29 "שואון פלסטיניה" (ירחון אש"פ), מס' 158-159, מאי-יוני 1986 עמ' 72-76.
- 30 "שואון פלסטיניה" , מס' 128, יולי 82; עמ' 35-37.
- 31 חי'אלד אל-חסן (סדרת המאמרים), עמ' 70.
- 32 محمد סייד אחמד, בהידום התותחים (עם עובד, ת"א, 1976), עמ' 54, 61, 86.
- 33 חי'אלד אל-חסן (סדרת המאמרים), עמ' 39-40, 69-72. ערפה נוקט דרך טיעון זהה בבוואר להסביר את קשרי אש"פ-ירדן, ראה: אל-פכְר, מס' 6, יוני 85, תורגם ב"עיתים-מזרחה", 29.10.85, עמ' 46.
- 34 ש ס , עמ' 52, 53-57.
- 35 ש ס , עמ' 52, 70.
- 36 ש ס , עמ' 77.

- ש מ , עמ' 68–69. 37
- "אל־אנבא א" (כווית), עפ"י תרגום "עיתי"ם-מזרח", 18.7.85. 38
- ח'אלד אל-חסן (סדרת מאמרי), עמ' 25–26. 39
- ש מ , עמ' 16–17. 40
- "אל־פכְר", עמ' 31. 41

"יש לנו אידאולוגיה,
איןנו שכרי חרב"
abbo-natz'el

המשנה הרדיקלית הפלשטיינית על פיו אבו-נץ'אל

מ ב ו א

דרך האלימות הרצחנית, שנוקט בה ארגונו של אבו-נץ'אל (יש לבטא: אבו-נדאל) – "פַתְחָ – המועצה המהפכנית", מונחת על ידי אידאולוגיה והשקפת עולם. תשומת הלב לפעולות הארגון בתחום המבצעי אינה צריכה להאפיל על העובדה, כי עשייה זו נועדה לשרת רעיון, וכי צמיחת הארגון – ראייתה והמשכה במחלוקת ריעונית עקרונית בין אבו-נץ'אל לבני הנהגת מוסד פט"ח.

מאמר זה מבקש להתחקות אחר שורשיה ותכנניה של אידאולוגיה זו. הוא נסמך בעיקר על בטאון הארגון, השבועון "פָלֵסְטִין אֶת-ת'וֹרָה" (כשמו של בטאון אש"פ של עירפאת), ועל הראיונות, שהעניק אבו-נץ'אל לעיתונות הערבית והמערבית מאז קרא ויגר על הנהגת פט"ח בשנת 1974. אמנם, יש מקום לספק אם אכן ابو-נצח'אל הוא הדובר בכל הראיונות, וביחס המאוחרים שבהם, או שמא מישחו מארגונו הזדחה בשמו, אולם – תהא זהותו אשר תהא – פרסום הדברים המיויחסים לו ב"פָלֵסְטִין אֶת-ת'וֹרָה" מוכיח כי הם מבטאים את דעת הארגון.

הפט"ח של אבו-נץ'אל רואה את עצמו כירש נאמן של פט"ח האוטנטי, שתפקידו הוא להציגו מדי "האבות המייסדים" (עירפאת וחבורתו) אשר בגדו במרשתו. השיבה למקורות פט"ח נדרשת על ידי אבו-נץ'אל לא רק בשם העקבות הריעונייה, אלא גם כמענה למציאותו אקטואלי לבעיות ההוויה. מבחינה זו מתימיר פט"ח של אבו-נץ'אל לייצג דגם של פונדמנטליزم לאומי פלסטיני, המבקש להשיב את פט"ח אל ימיו הראשוניים (שנות השישים). אולם יש להציג כי עיצובו של דגם זה בידי אבו-נץ'אל מהוות פרשנות משלו של משנת פט"ח המקורית והוא אינו זהה עימם. על פי אבו-נץ'אל, החלה ההנאה הממוסדת של פט"ח לסור מדרך היישר (היין): מציוויי "האמנה הפלשטיינית", משאימצה את "אסטרטגיית השלבים" בשנת 1974 והבחינה לראשונה בין יעד ריאלי נוכחי (שחרור הגדה והרצועה) לבין יעד אידאלי רחוק טווח (שחרור פלסטין כולה). כאן, לדעתו, טמון החטא הקדמון שלה, שכן בכך היא פתחה את הדלת בפנייה תhalbיך מדיני והסדר בדרכי שלום של הבעייה הפלשטיינית, וזאת لأنחות את היעד המקודש של שחרור פלסטין.

אופיה הערבית של פלסטין

שחרור פלסטין מתרחש, על פי ابو-נצ'אל, לשני פנים: מבחינה דמוגרפית צריכה פלסטין להיות ערבית באופיה, ו מבחינה גיאוגרפית חייב השחרור לחול על כל התחומי שבין הנהר (הירדן) לבין הים התיכון.¹ שחרור פלסטין הוא איפוא, לדיזו, השבתה לערבים ולערביות. אכן, ابو-נצ'אל ובטאונו טורחים רבות להציג את המידם הפאן-ערבי של הסכוז עם ישראל, ומצביעים עד כדי הדקה את המימד הפלטייני הפרטיקולרי. כך, למשל, בנוסף לסימלו המסורי של פת"ח, יש לארגנו של ابو-נצ'אל סמל משלו, המציג את מפת העולם הערבי כולם ולא רק את מפת פלסטין. במקומות שבו אמרה לשתרע פלסטין צור רובה, למיזן, כי מפלסטין אمنם תפתח היישעה לעולם הערבי, ושל הפטונציאל המהפקני הגלום בה היא חוד החנית, אך אין פלסטין חזות הכל. המאבק על פלסטין חשוב, איפוא, לדיזו של ابو-נצ'אל, לא כשלעצמיו, אלא ככל שהוא חוליה חיונית בקידום מטרות האומה הערבית בכלל.

יתר על כן, יעד ההגדרה העצמית של העם הפלטייני (שמשמעתו – זכות הפלטיינים להתبدل מבחינה מדינית), המקודש על אש"פ ועל ערפאת, תופס בכתביו הארגון מקום שלילי בלבד. אזכור יעד המדינה הדמוקרטיבית כחל על כל פלסטין, גם הוא נדיר ביותר בכתביו הארגון ובראיונות עם ابو-נצ'אל. סיבת הדבר נועצה, שוב, בבדלות הפלטיינית המשתמעת (שבכתביו הארגון מודבקת לה תווית הגנאי של "פרוביינציאליות" – "א ק לי מי ה" בערבית) והמנוגדת בעיניו למגמה הרצiosa של איחוד העולם הערבי. لكن, גם כאשר מופיע יעד זה לעיתים נדירות, באח קרוכה עמו התביעה למופכה בעולם הערבי כולם²; מדינה פלטיינית בכל פלסטין איינה, איפוא, ערך מקודש לדיזו, אלא מכשיר בשורת המטרות הכלל ערביות. דעתו של הארגון גם אינה נוחה מן השימוש הרווח באש"פ במונחים "גדה מערבית" ו"רצועת עזה". בזיהוי גיאוגרפי מצמצם זה הוא רואה סימן מובהק למגמה הבדנית שפשטה באש"פ והחותרת לדעתו תחת אושיות הפאן-ערביות. על כן, יכול ابو-נצ'אל להביע אמונה לכל רעינו, כגון איחוד "סוריה הטבעית" הכוללת את פלסטין, שבו עולמים בקנה אחד השחרור והאחדות. מפי ابو-נצ'אל עצמו אנו למדים, כי הוא מגדר עצמו "בראש ובראשונה כלוחם ערבי", אשר פלסטין לדיזו היא אחת מבעיות העולם הערבי, אך לא כל הבעיה כולה³. בעית פלסטין אינה מצומצמת, איפוא, לעם הפלטייני בלבד, אלא היא מעניינה החיווני של האומה הערבית כולה. אין זה מקרי שבטאונו "פלס טין את'-ת'ו רה" נוהג להביא פרקים נבחרים מכתבי הרגשה הבולט של המחשבה הלאומית הערבית, סאטיע אל חוצרי. אל-חווצרי הרבה לדzon (בתקופה שבין שתי מלחמות העולם) בנסיבות האחדות הערבית וביטל את חלוקה הקיימת כארעית ומלאותית.

הזיקה ההדוקה בין שחרור פלסטין לבין מימוש מטרות האומה הערבית מתקיימת, אליבא אבו-נכ'אל, לא רק במישור הערבי, אלא גם בתחום הפרוגרמטי-המעשי. תחילה שחרורה של פלסטין שזר בטהlixir האיחוד הערבי גם מבחינת תוכנית הפעולה. אבו-נכ'אל פולש מעיקרו שחרור בדרכי שלום, ואפיו במסגרת "סטרטגיית שלבים", ולכן האמצעי האחד והיחיד לדיזוז הוא דרך הכות. אולם הוא יודע היטב, כי נוצר מן הפלסטינים לבדם לעשות זאת, וכי עליהם להסתיע בעולם הערבי. תפיסתו, על כן, היא מעגלית: להט הססוך עם ישראל עתיד להציג תהליך של איחוד בעולם הערבי, שבעקבותיו ניתן יהיה לגייס את כל המשאים הערביים, כדי להזכיר סופית את ישראל ולהשיב את פלסטין לחיק הערבויות. אבו-נכ'אל רוצה לראות בארגונו את החוליה הראשונה, שממנה ואילך תחולל תגובת הרשות הזאת, שתי מטרות העל – האיחוד והשחרור – כרכות איפוא ייחדו ותלוות זו בזו גם מבחינה פרוגרמטית.⁴

המחלוקה ב-פ"ח – התקשרות היחס טורי

אף שהמחלוקה בין אבו-נכ'אל לבין ערפאת נתגלעה במלוא עצמה בעקבות מלחמת 1973 בסוגיית "סטרטגיית השלבים", שורשיה הם עמוקים יותר, והוא מכננת ב-פ"ח מראטיבו. מלכתחילה התrozצטו ב-פ"ח שני זרמים ריעוניים מנוגדים, אף כי בלתי-שווים ביכולות: המגמה הדומיננטית, בראשותם של ערפאת, אבו-יאיד ואבו-ג'aad, התפתחה מתוך התרסה נגד היטמעות הפלסטינים בעולם הערבי, וביקשה בראש ובראשונה למצוא מזור לבעה הייחודית של הפלסטינים, אף כי בסיווג מדינות ערב. מגמה פרטיקולרית זו לא התכחשה לערביות כטורמות לאות התרבות, אך חקרה להגדיר עצמה מבחינה מדינית בנפרד משאר הערבים. לא היה זה מקרי כי זרם זה, שראה את עיקר מעניינו ב"הבלות האישיות הפלסטינית", אימץ לימים את יעד המדינה הפלסטינית והפך את סוגיות ההגדרה העצמית לדגלו העיקרי.

בשוליה של מגמה דומיננטית זו התקיים גרעין של זרם ריעוני בلتוי מגובש מבחינה ארגונית, שעמו נמנעו בעיקר פלסטינים, וביניהם אבו-נכ'אל, אשר התמנכו על ברכי המשנה הפאן-ערבית של תנועת הבעת'. גם כשהctrspo ל-פ"ח, הוסיפו לשאות עם את תודעת הערבויות. שתי המגמות הללו יכולו לצד בכפיפה אחת, כל עוד הקהילה המטריה המקובלת של שחרור פלסטין את הניגודים בין ערבותם לבן פלסטיניות. שכן תחת מטרה זו יכולו להתכנס כולם. מפעם לפעם פרצו הניגודים על פני השטח, เชחרג, למשל, אבו-נכ'אל ממדינות פ"ח ותבע בפורמי (בשנים 1967–1969) לפעול להפלת חוסיין. היחסות הנהוגות פ"ח, בעקבות אירועי

"ספטMBER השחור" בירדן, איפשרה לחוגים הפלסטיניים-ערביים ב-פ"ח להגביר את קולם, ובוועידה השליישית של פ"ח ב-1971 הם דרשו לפתח את שורות התנועה לא רק בפני הפלסטינים, אלא גם בפני ערבים מכל רחבי העולם הערבי. דרישתם זו אמנים נדחתה, אך הם הצליחו להטביע את חותמתם על נוסח "התקנון הפנימי" של פ"ח, שאושר בוועידתו השלישית. לא בכדי טובע ביום פлаг אבו-נץ' אל מהנהגת פ"ח הממוסד לשוב לעקרונות התקנון הפנימי מ-1971 כל מצע אידיאולוגי מחייב.

הניסיונות של אחר מלחת 1973 הביאו לחידוד הניגודים שבין שני הצדדים. הזרם הפרטיקולרי, תבע לאמץ את יעד המדינה הפלסטינית בחלוקת מפלסטין, אפילו כרוכה השגתה בתהליך מדיני, ואילו הצדדים הפלסטיניים-ערביים דבק בשחרור פלסטין כולה במסגרת מאמצז כל-ערבי. ראוי להציג, כי הצדדים הפלסטיניים-ערביים לא היה מლודם ארגונית ולא פעל שכם אחד. לא כל יווצאי הבעת' ב-פ"ח נמנעו עימיו, הדבר יוזם באמצעות שלושה אישים שדריכיהם נפרדו, אף כי רישומו של המimid הפלסטיני ניכר בהם: אבו-נץ' אל הסיק את המשקנה הפליטית והתקומות על הנחתת פ"ח עוד ב-1974; סמיח אבו-כוויכ (קדרי) נשאר בשורות פ"ח כשר שנים נוספות והיה לחבר הוועדה המרכזית, אך במאי 1983 פרש, והקים יחד עם אבו מוסא ובסיועה של سوريا את ארגון "פ"ח/ההתקוממות"; פארוק קדומי – נושא עד היום בתפקיד מרכז'י בממסד פ"ח, אך מורת הבעת' ניכרת אצל ביחסו המיעוד לסוריה ובהדגשת מרכזיותה בעולם הערבי.

מחנה האוייבים

במחנה האויבים כולל אבו-נץ' אל את כל מי שדרכו מנגדת לשחרור פלסטין באמצעות של כוח. תוכנה של מהפכה מתמקה בנקיטת "אלימות מההפכנית". התהדרות בתואר מהfcn בlij הליכה בדרך של "מאבק מזוין", היא, איפוא, בגדר סתריה פנימית. מקום של כבוד – בשורה אחת עם הציונות ועם האימפריאליזם – תופס המכונה המכונה "הריאקציה הסוכנת", הכוללת המשטרים הערביים ואת אש"פ של ערפאת התומכים בתהליך המדיני. לעיתים מוגדרים הללו בפי ראש פлаг אבו-נץ' אל כ"ציונים שאינם יהודים". אחת דעתו של אבו-נץ' אל, כי יש להיפרע ממנהיגי מחנה זה, לא רק משום שהם מטילים מום בערביותה של פלסטין, אלא גם משום שבשעותם זאת, הם מגבירים פיצול ופוגמים בשלמותו של העולם הערבי. חטאינו ממסד אש"פ הם שלא כפירה ענייני פлаг אבו-נץ' אל: ערפאת וחבורתו אשימים בהפיקת "המאבק המזוין" לטקטיקה, המשרתת מדיניות, שהיא בניגוד בוטה ל"אמנה הפלשינית", המצווה להתייחס ל"מאבק המזוין" כאל אסטרטגיה. כמו כן משוקץ ערפאת על שהתנער מן המטרה של שחרור פלסטין כולה והוא מוכן להסתפק במדינה פלסטינית בחלק ממנה.

כלל, כל מי שאבו-נצ'אל וארגונו מצמידים לו את תואר הגנאי "סוכן" (ע מיל) – מועד לחיסול, האיומים נושאים לעיתים אופי עקייף ופוטנציאלי, כגון כלפי הנשיה מבארך "רראש המשטר הסאדאתני", ולעתים הם ישרים ומפורשים. כך למשל, לגבי המלך חוסיין, מצין ابو-נצ'אל, כי נפלת החלטה בארגונו לחסלו, ואת משימת סילוקו של ערפאת הוא מגדר ב"תפקידו הטבעי" של הארגון¹⁰; שנאה עזה הוא רוחש למדינות ערביות במפרץ סעודה, כוית וקטר. באזני שלייטי כויתת הוא משמעו איזומי שחיטה פומביים, ומתרח בהם כי יאונה להם הרע מכל, אם לא יקוץ לארגונו מכספים או מן המס שהם גובים מן הפלסטינים. הוא מנמק זאת בכך ש"כווית היא ארץ ערבית ולנו יש בה זכויות"; הנופלים משורות ארגונו במערכה נגד האויב הפנימי – "הריאקציה" הערבית והפלשתינית – זוכים למעמד של קדושים, בדומה לנופלים ב"מאבק המזוין" נגד האויבים החיצוניים – ישראל ותומכיה בעולם המערבי¹¹.

הצהרת ابو-נצ'אל על החלטת ארגונו לחסל את המלך חוסיין, קשורה בתפיסתו העקרונית, כי אין תחליף לרוזן נתיב מעבר ל"אדמה הכבושה". ללא כח וسرק קורא בטאונו להפיל את חוסיין, ולכון בירוזן "בסיס התרבות" (ק אעד ת ארטכ אז), שמננו ניתן יהיה להשלים, שכמ אחד עם ירדנים שלילי הממלכה האשימים, את מלאכת שחרורה של פלסטין¹². ירדן היא, איפוא, המכשול הראשון בדרך לפלשתין, וכן ציריך המהלק הראשון לחול עלייה. קעקוע ממלכת ירדן (דה-האשמייה) הוא בבחינת תנאי תקני הכרחי לקידום השחרור והאחדות הערבית.

כתבו הארגון והריאיניות עם ابو-נצ'אל מלאים וגודושים קיתנות של גנאי לפני ממשד פט"ח ו-אש"פ של ערפאת. ערפאת מוחזק בעיני הארגון כאחראי, יחד עם ארצות-הברית, לכל הפגעים שהומטו על העربים בשנים האחרונות. שם לווא שיח להנחתת פט"ח והוא "כונפיית (זמורה) ערפאת – וויר (אבייג'האד) – חילף (אבו-אייאד) הבוגדנית". בעטיה בלבד, נכשל לדעתו "המאבק המזוין", ולא משומ שדרך מאבק זו אינה יعلا מבחןה עקרונית או שנטמצתה נכונות הפלסטיים לתת קורבותן. ראוי לשים לב, כי פארוק קדומי אינו נכלל בהקשר זה כאחד מן החברים המוביליה המשוקצת, ולא בצד. בגל עברו הבלתי (שאת חילקו עשה במוחיצת ابو-נצ'אל) ועמדותיו הביקורתיות כלפי הנחתת פט"ח, והפיזיסניות כלפי דמשק, דומה שהוא מצטייר בעיני ابو-נצ'אל כ"תינוק שנשבה", העתיד לחזור לצור מחצבתו. משנשאל ابو-נצ'אל לדעתו על קדומי סיירב לגנותו, אך פסל בכל פה את ابو-אייאד¹³ ابو-אייאד הוא מטרה לגינויים חריפים, מושם שהיה הראשון מhogiy פט"ח אשר צידד בפומבי ב"אסטרטגיית השלבים"¹⁴; רוגזו של ابو-נצ'אל כלפי רב, כנראה, מושם שהתבטואויתו הקיצונית נتفسות בעינו כהתחזות וכganibet דעת.

אשר של ערפאת הוא לדידו הtaglmot השליליה: כך, למשל, זוקף אבו-נץ' אל באופן בלעדי את היישgi מלחמות לבנון, ואפילו את העמידה האיתנה (צומוד) במצור בירירות, לזכות סוריה ומטעלם כליל מחלוקת של אבו-נץ' אל. הם מכונים בפיו "שמאלי אופורטוניסטי", אשר מרחק קטון מאד מפריד ביןו לבין מחנה "הריאקציה" של ערפאת. חוואתמה מגונה בעיניו משום שהיא "מעצב" אסטרטגיית השלבים" והוא דיבק בה בקנאות עד היום. בכך, לדעת אבו-נץ' אל, הוא מעניק השר "شمאלני" להנהגת ערפאת, ולכן הוא מושל למי שנוהג קטר אמריקני ועליו דגל אדום.¹² אבו-נץ' אל גם שלל מעיקרים את נסיונותו של חוואתמה לאחות את הקרע עם ערפאת, אם ינער הלה חוצנו מ"הסכם עמאן".

לעומתם מצפה אבו-נץ' אל לחזרתו בתשובה של ג'ורג' חבש, מנהיג "החזית העממית", ולהתנערותו מתמייתו בא"סטרטגיית השלבים". בג'ורג' חבש הוא רואה "סמל לאומי ערבי" וזוכר לו חסド נעריו, עת הנהיג בראשית שנות ה-50 את "חברות הנקמה" (ג'מאעת את'-ת'אר), שזמנמה להיפרע משליטי ערב האחראים בתבוסת 1948.¹³ אכן, דומה כי יש קווי גזולים יותר בין "חברות הנקמה" בהנהגת חבש ויזדי ערדא לבין ארגונו של אבו-נץ' אל, מאשר בין זה האחרון לבין פת"ח המקור. אבו-נץ' אל, דגלה גם "חברות הנקמה" בשחרור פלסטין חלק מאיחודה של העולם הערבי, וגם היא לא בחה בנטיונות רצח של "סוכנים ובוגדים" בקרב שליטי ערב.

אולם צוק העתים כפה אפילו על אבו-נץ' אל לשנות מדרכי התמודדותו עם אש"פ של ערפאת. במקומות להתקיפו מבחוץ, ניסה אבו-נץ' אל בראשית שנות 1987 להשתלב בדינונים הפנימיים של הארגונים הפליטיניים לקרأت כניסה המועצת הלאומית הפליטינית ה-18, על מנת לשנותו מבפנים. כוונתו הייתה להציג תנאים ארגוניים ו프로그램יים כאלה שייעשו פלסטר את מנהיגותו של ערפאת. לדידי אבו-נץ' אל, שעד כה אפילו גמישות טקטית דמתה בעיניו כויתור מחרפיר, היה בכך מעשה-ירב. כאמור, נסיבות כבדות-משקל דחפוו לכך. ראש וראשונה בבחן היהita, עדותו, הsslmaה ב"מלחמות המתחנות" בלבדו אשר חייבה אותו לעשות יד אחת עם יריביו בנפש במסד אש"פ נגד תנועת "אל-אמל" השיעית ונגד סוריה הניצבת מאהורייה. אבו-נץ' אל לא יכול היה להיות שווה-נפש, בעוד יושבי מחנות הפליטים, המהווים זאת כך: "לחמנו [במלחמה המתחנות] כהגהה עצמית ... אנו בני העם הזה שעומדים עליו להורגו, חובתנו היא להagan עליו. עדיין איננו מבינים מדוע ניצב עמו תחת איום של שמד".¹⁴

לכך נצליפה מגמות סוריה להזכיר את צעדי ארגון אבו-נץ' אל בدمشق, וזאת על מנת להסביר את אותו-הקשר שדבק בה כמדינה המסייעת לטורו. ההתרחקות מסוריה קרבה את ابو-נץ' אל לאש"פ. נכונות ערפאת, במהלך המאמצים להרחיבת

השורות עם ה"חזית העממית" וה"חזית הדמוקרטית", להתנער סופית מן המהלך המשותף עם ירדן, וכן תמיכתו של שליט לוב קד'אפי, המקורב לאבו-נכ'אל, במאיצים אלה – כל אלה נתרשו על ידי אבו-נכ'אל כמאפשרים לחול שיזוד מערכות פנימי באש"פ. אולם ראיי פ"ח לא נאותו, כמובן, לקבל תנאי כניסה הסותמים עליהם את הגולן. פגשתו של אבו-נכ'אל עםם, בראשונה מאז גרו עליו דין מותם במשפט פנימי בשנת 1974, רק הדגישה את הפערים ביניהם. אף כי שיתוף פעולה המבצעי במחנות הפליטים לבנון נמשך, לא חדל אבו-נכ'אל מנוחו לגנות את סגנון המנהיגות העריצה של ערפאת. כן תקף את החלטות המועצה הלאומית הפלשינית ה-18 שהתו דרכ לשילובו של אש"פ בתפקיד מדיני המבוסס על ועידה בינלאומית בעלת סמכויות מלאות.¹⁵

ישראל והציונות מוקצים בעניין אבו-נכ'אל מחמת מיאוס. הוא מתיעמר אמן להבחין בין ציונות לבין יהדות, וטעון שהציונים הם אויביו ולא היהודים. אולם בפועלתו נגד עדדים ב-חו"ל המזוהים עם ישראל (כגון יודי "אל על" בוניינה וברומה בדצמבר 1985), לא זו בלבד שאין הוא בורר בין יהודים לציונים, אלא אף אינו מבدىל בין אחרים. יתר על כן, עובדה היא שהוא פעל נגד מטרות יהודיות מובהקות בחו"ל, כבתי נכסת. די בעינוי שהיעד הוא ישראלי כדי להצדיק פגיעה בכל מי שנקרה אליו. משנדראשים ראשי הארגון להצדיק, בمعנה לשאלות, הרג המוני ללא הבחנה, הם טוענים כי מעשים אלה הם בבחינת הגנה עצמית, הכויה עליהם מחמת התוקפנות החרשת האבחנה של ישראל ושל ארצותיה הברית. גם הפיכת הזירה הבינלאומית לכך פגעה של "המאבק המזמין" ואית'יחומו לפלסטין בלבד, מוצגים כתגובה לפעולות ישראל, השוקדת לפגוע בפלסטינים ובערבים בכל אתר ואטר. ההבחנה בין פגעה חבלנית עוינת (פח"ע) בתוך פלسطين

לבין פגעה חבלנית עוינת זאת בחוץ-ארץ נדחתת, איפוא, על ידיהם מכל וכל. שלא כערפאת, אין אבו-נכ'אל חושש כלל ועייר שמא יינזק דימויו הבינלאומי. לעומת זאת, הוא חותר בפועלתו חסרות הבחנה להוריד את קרנו של ערפאת לעומת זאת, והוא מגדיר את דעת הקהל הבינלאומית, שאינה מדקצת בהבדלים בין לבין ולقومים נגדו את אמת פגיעה חבלנית עוינת. אמת פגיעה חבלנית הוא מכירין על גישה ג'נסידית ערפאת. בהתרצות המבטאת, כנראה, אמת פגיעה חבלנית הוא מכירין על גישה ג'נסידית כלפי כל הציונים, אפילו יהיו מוכנים לצאת את פלסטין: "פשע הוא להתריר לציוונים לצאת מארצו חיים".¹⁶ בפרשנותו לסעיף 6 ב"אמנה הפלשינית" המגביל, כידוע, את מספר היהודים שיורשו להשאר בפלשתין "המשוחררת", שלו לארגונו של ابو-נכ'אל כל זכות מן היהודים, ואפילו כעדת ذاتית. אמת המידה היחידה למ顿ן זכויות

כלשהן היא, לפי הגדרתו, הנכונות להתגיים לيمין המאבק לשחרור פלסטין.¹⁷ מאחר ISRAL כבר קיימת, ניתן, לדעת אבו-נכ'אל, להוציא מותק מעז: קיומה של ישראל כקו"ז בברם של ערבים ידרבן אותם להתחחד כדי לחסלה. הוא שולב בתכלית כל דיפרנציאציה ביחס לציבור הישראלי: אפילו רק"ח מגונה בעניין כ"מחלקה קומוניסטית ציונית" בגל השתתפותה בכנסת.

מאחר שארצות-הברית סומכת את ישראל בכל, גורס אבו-ניצ'אל, כי אין להפריד בין הדבקים: "ללא התמייה האמריקנית, היהה כבר רוח הרפאים הציונית נשחת מן הזירה העולמית".⁸ ידה המזיקה של ארצות-הברית בכל: חולאי העולם הערבי ופיצ'לו מותוארים כפועל יוצא של מיזימות ומעיליה. הוא מזהיר, כי ירדוף את ארצות-הברית עד חורמה וינצל כל הזדמנויות כדי להסביר לה ולו את הנזק הקטן ביותר. הוא מתפאר, כי אף החל לפעול כדי להעתיק את המערה לתוככי ארצות-הברית, כוחות השמאלי במערב אירופה מוגדרים כבעלי בריתו כל עוד הם נחושים להתמודד בארצות-הברית. כל העולם הוא לדידו זירת פעולה, וכל הלוחם באובייו הוא ידיו וראוי לשיתוף פעולה – בין אם יהא זה ארגון הטרור הגרעיני "פעולה ישירה", "סיעת הצבא האדום" הגרמני או איר"א (הצבא האירי הרפובליקני).

מקרב מדינות מערב אירופה בולטות עוניותו לבריטניה, המגולמת לדידו בשנאה האישית העזה שהוא רוחש בראש ממשלה תאצ'ר. הוא מבטיח, כי ארגונו עוד יגורום להפלת ממשלה בקרוב.⁹ אף שאינו אבו-ניצ'אל מפרט את פשר שננתנו המיוחדת לתאצ'ר, נראה כי סיבתה נעוצה בכך שאינו היא נוענית ללביעתו לשחרר את אנשי ארגונו הכלואים אצלם. בראיותו עמו הוא חוזר ומדגיש את מחויבותו לעשות כל אשר לאיל ידו למען אנשיו העצורים. יתכן כי הוא סבור שהפגנת האמונה החודזית תסייע למלא את השרות בחברים חדשים ותגבר את נכונות אנשיו להסתנן, בידועם, כי אם יתפסו לא ישקוט ארגונים עד שישוחררו. מבחינה זו מועדות לפורענות אף איטליה ואוסטריה, שבהן כולאים אנשיו.

אבו-ניצ'אל חושף טעם עמוק לטרונייה שלו כלפי העולם המערבי: הוא מצהיר על סלידתו מן התרבות המערבית, הרואה בההתפתחות הטכנולוגית החומרית את חזות הכל, ומצניחה את "פיתוח ערכיו האדם, מסורתו ונגיו".¹⁰ מעלות רוחניות אלו אופייניות, לדעתו, לתרבות הערבית המתמודדת ביום עם המערב, אשר שוקד לנשלה מסגולותיה ולהבדיק אותה בריקנותו החומרית. ערכים שקרקע גיזלים בעולם היהודי סולפו כשנעקרו משורשיהם והוועתקו למערב. הדברים מגעים לידי כך, שאבו-ניצ'אל תוקף בחמת עצם את הוואתיקן, על שהוא מסלף את ערכי הנצרות, שהיא "ציירה ערבית-פלסטינית" מובהקת, ומחייב לתוכם מטרות פוליטיות.¹¹

מחנה הידידים

אבו-ניצ'אל רגש מאין כ摹הו לטענה, כי ארגונו איננו אלא שכיר חרב בשירות מדינה ערבית זו או אחרת. הוא חוזר ומטיעים כי התייחסותו למדינות ערביות וכוננותו להסתניע בהן נזרות מאמנת מידת קבועה – נחישותן להילחם ב"אויב

הציוני ובאמפריאליים האמריקניים", ובבעל בריתו הפליטינים והערבים. ברית הפעולה עמן תלואה, איפוא, בדבר, ואם יתבטל הדבר – הינו: ישנה טעון בסכוך עם ישראל – תבטל אף הברית. לראייה הוא מביא את נזודיו מעיראק לשורייה: הוא טוען כי לא הוא השתנה, אלא בעמודות השתיים חלו תמורה, שהביאו להתרחבותן מעיראק ולהתקרבותו לסוריה. הוא מדגיש, כי הוא לבדוק בוחר את יעד פועלתו, ללא התערבות המדינה העברית המארחת. אם יעדיו חופפים את האינטרסים של המדינה המארחת – הרי זה מפגש אובייקטיבי ויחסים שוווניים ולא מלחמת לחצים ופרשיות חסות. כדי לצמצם את תלותו במדינות ערביות, מצהיר הארגון על חתירתו לעצמאות כלכלית. דוברו אף גילה כי כדי לממש כוונה זו כונן הארגון פרויקטים כלכליים مثل עצמו. תלותו של פת"ח בראשות ערפאת במדינות הנפט הערביות הפרו-מערביות היא עניין ארגון ابو-נצאל דוגמא שלילית שיש להימנע ממנה, המUIDה כיצד מעצבת החוזקות הכלכלית את העמדות האידאולוגיות והמדיניות.²² נזודיו של ابو-נצאל מדינה למדינה הולמים את תפיסתו הפאן-ערבית, לפיה הוא חש בבית בכל מקום בעולם הערבי, ואת הrogramma שלו, המושתת על גישת מדיניות ערבית לצרכי התמודדות עם ישראל. בעלי בריתו הנוכחים בעולם הערבי-מוסלמי הם בראש ובראונה سوريا ולוב, ולאחריהם איראן. שבחים רבים מעתיר ابو-נצאל על ראש של חאפטי' אלasad כמניג שהוא משכמו ומעלה; سوريا בראשותה היא "מבחן איתנו נוכח המדינה האימפריאלית-הציונית ומרכז כובד למאבק השחרור הערבי".²³ הוא מציין בסיפור, כי התפיסה הstorית בדבר "אייזון אסטרטגי" הולכת ומתמשת וכי היא עתידה להניב פרי הילולים. הוא מביע אמוןם לעמدة הגורשת את מרכזיותה של سوريا באזור ולרעין "سورיה הטבעית", אף שיש בו כדי לבטל את קיומה של פלסטין עצמאית. נראה שאין זו חופה גרידא, שכן גישתו נזרת, כפי שהראינו לעיל, מן הכוורת הערבי והמעשי לטפל בעת ובעונה אחת בשתי מטרות העל – השחרור והאחדות. הוא משבח אמנים גם את קד'אפיקי, אך ניכר כי בגל ריחוקה של לב מזירת העימות העיקרית – הוא רואה בה גורם מישני בחשיבותו לسورיה.

abo-natz'al ערך לכך שביחסיו עם سوريا אין חיפוי אינטרסים מלאה. הוא מוכן להבליג על העובדה, כי سوريا אינה מתירה לפעול משטחיה כנגד ישראל, וכי היא תמכה בארגון "אמל" השיעי במאציו לחסל את הנוכחות הפלסטינית העצמאית לבנון. על כל החטאיהם הלו מכסה, לדעתו, המגמה העקרונית החזיבית, שעל פיה הופכת سوريا בשנותיהם האחרונות ל"בסיס מתקדם של המהפכה הערבית". אף שהוא מדגיש בכלל לשון הדגשה את התנגדותו לתוכנית פאס, שהציגה לראשונה דגם ערב של הסדר עם ישראל, הוא מעלים עין מכך سوريا קיבלה אותה בשעתה. תקופה ממושכת, עד ראשית שנות 1987, הוא מחל לسورיה על עונונויות לבנון כלפי הפליטינים, למורות שבשעתו ביקש נקמה והפעיל נגדה באמצעות

השבעים את ארגונו, תחת השם "יוני השחור". די לו בכך שבסוגיה המרכזית של העימות עם ישראל ועם ארצות-הברית יש ביןו לבין סוריה זהות גמורה.²⁴ הוא גם נזקק לסוריה כדי לפעול לבנון וממנה – כלפי האוכלוסייה הפלסטינית במחנות הפליטים ונגד ישראל. אופייני, איפוא, לאבו-נץ' אל כי ביחסיו עם מנהנה הידיים הוא מגלח סובלנות רבה לאינטראסים המגוונים שלהם כל עוד הם שניים, לדעתו, למגמותו המרכזיות. גם בשיא "מלחמות המלחנות" ואפילו לאחר דחיקת רגלו מדמשק, הבליג אבו-נץ' אל ולא תקף את סוריה במישרין. כתחליף להתקחת ביקורת ישירה כלפיו הוא נוגה להצליף בעושי דברה – "אל-אמל" השיעי או ארגון "פתח התקוממות" בראשות אבו-מוסא.²⁵

אשר ליחסו כלפי מלחמת עיראק-איiran, מעיד אבו-נץ' אל על עצמו, כי הביע בשעתו בפניו שליט עיראק, צדאם חוסיין, את התנגדותו ליוזמה העיראקית שליבתה את התבURAה במפרץ. לדעת אבו-נץ' אל, לא את מלחמת הערביות לוחם צדאם חוסיין באיראן, אלא את מלחמות הפרטית. לעומתו, מתאר אש"פ של ערפת את עיראק כניצוג הלאוויות הערבית המגינה על קדושת אדמותו נגד הפולש האיראני. אף שאבו-נץ' אל מוטה לתמוך באיראן במלחמה עם עיראק, הוא מעדייף כי יימצא הסדר, שכן "המלחמה הרסה משאבים ערביים ואסלאמיים".²⁶ הוא מביע הערכה למנהיגותו של חומייני, אך איינו מסתיר, כי הוא חולק עליו בשל תפיסתו העקרונית האסלאמית, הדוחקת את הלאוויות הערבית ממעמדה הבכיר. דומה כי הוא מבליע כאן חשש מהשלכות "המהפכה האסלאמית" של חומייני.

ככל יש לציין, כי אבו-נץ' אל מונגד לתפיסות אסלאמיות המאיימות לכבות את מקום התפיסה הפאן-ערבית. הוא מגנה את "האחים המוסלמים" על שם "חברה ריאקציונית שאין לה ולא כלום עם "הגיאוגרפיה, ההיסטוריה והחברה הערבית".²⁷ בשילתו את "האחים המוסלמים" מעורבים אל-ינכו גורמים נוספים – תמיכת "האחים" בסוריה בערפה והנתגודות לשלטון אסד. אופייני לאבו-נץ' אל שהוא מצין את הגורם האידאולוגי – התרחות בין האסלאם לבין הפאן-ערביות על מעמד בכוונה – כגורם העיקרי. אולם ביחסו של פלג אבו-נץ' אל לארגון "חזבאללה" השיעי, ידיימנה של איראן לבנון, אין הניגוד האידאולוגי מהוות מכשול בלתי עביר. להיפך, הוא מצין לשבח את פועליה של "חזבאללה" נגד ישראל, ואת הסתייגותה ממעלוי "אל-אמל" נגד מחנות הפליטים לבנון.²⁸ גם כאן הכרעה את הcpf אל-ינכו, חזקתו ל"חזבאללה" בדרום לבנון.

בברית-המוסדות רואה אבו-נץ' אל ידידה התומכת בעربים נגד ארצות-הברית. הוא מוכן למחול לה על תמיכתה בקיומה של ישראל, אך נוגג איפה ואיפה כשהוא מגנה בכל תוקף את שלוחותיה הקומוניסטיות בעולם הערבי (ובכלן – "החזית הדמוקרטית" של חואטמה) המשפעות עמוקות. כמו בהתייחסותו לسورיה כן גם כלפי ברית-המוסדות הוא מגלח סובלנות רבה לאינטראסים המגוונים של ברית-

המוסצות, שהלכם נוגדים לשלו. הוא מכיר בכורח המציאות, המכופה עליו להשתתקן בהסכמה חוקית ומזהיר מפני הצגת תביעות כלפי, אשר יחשפו את חילוקי הדעות עימה.

abbo-natz'iel מתחדר באמון בתואר של "לאומי ערבי טו צי אל ייס טי", ובמקום אחר אף הגידר עצמו כ"ערבי לאומי המפיק תועלת מן המרכיבים", אולם כתבי ארגונו והראיונותumo מעידים על היעדר כל תוכן חברתי, ובוודאי שלא תוכן סוציאליסטי-רידיקלי.⁵ את מסד פט"ח הוא מכנה "ימין", אך הוא עצמו אינו מתגדר בתואר "שמאל". abbo-natz'iel מדגש אמונה את המימד הפופוליסטי של תפיסתו ומأدיר את הפוטנציאל הגלום ב"המוניים העربים", להבדיל מן המשטרים הערביים. אולם זו עמימות הנובעת מן הלאומיות, ולא מ/topicsה חברתית. בכך הוא הולך בעקבותיו מورو ורבו סאטע אל-חווצרי, אשר תפיסתו החיד-מדנית גרסה, כי האחדות הערבית תפזר כבמטה כסם את כל חוליו העולם הערבי.

לכארה צריכה היהת לחירקם ברית טבעית בין פט"ח-ההתקוממות בראשות ابو-מוסא לבין ארגונו של abbo-natz'iel. שניהם הרוי תמיימי דעים בהתנגדותם לערפה והבזבזת הכלל-ערביות של הסכסוך עם ישראל. אולם שיחות האיחוד בין השניים במרס 1985 עלו חש מהר על שרטון. קירבה אידיאולוגית אינה מביאה בהכרח לשיתוף פעולה, אלא לעיתים היא מביאה לתחרות על זכות הקויים. הצורך לחיד הבדלים עז דזוקא בקרב ארגונים רבים המשותף ביניהם, ביחסם בלבד כשם מתחרים על אותו ציבור תומכים. היחסים האישיים בין abbo-natz'iel לבין ابو-מוסא עכוורים, וabbo-natz'iel אינו מסתיר את הבוז שהוא רוחש כלפי האחורי. ابو-מוסא מצדיו חש, כי עמיתו להנהגת המודדים, קדרי, זומס ייחד עם abbo-natz'iel להציגו מכחונתו. abbo-natz'iel רצה אמנס-לפי דבריו – באיחוד כל פゾרי פט"ח המתנגדים לערפה, אך הקמת "חזית ההצלה" המאגדת את הארגונים הפלסטיניים הפרו-סוראים שיבשה מאמציהם אלה. abbo-natz'iel מיאן בשעתו להציגו אליה כדי לשומר על מרחב בטחון מתכתיביה של דמשק ולא להפוך לכלי שרת בידה.⁶ מקרוב ראש依 "חזית ההצלה" נוטה abbo-natz'iel אחדה – בנוסף על ג'ורג' חבש – לאחמד ג'בריל, כ"מנהיג מודרני המייצג ארגון ומשאבים גדולים". ניכר בו, כי הוא מוקיר את יכולתו המקצועית וחותר לשטר עימו פועלה.

סמלים אסלאמים וגוצרים

חרף היותו מוסלמי-ISONI, נראה, כי השכלתו האטלנטית של abbo-natz'iel דלה ביותר. לפי קורות חייו, שנות לימודיו היסודיים בפלשתין מסתכוות בחמש בלבד: שלוש מהן בילה במיסון הגר%;">

רפואי, עיר הולדותו, ורק שנתיים – בבית-ספר מוסלמי בירושלים. לימודיו הפסיקו משפרצה מלחמת 1948. את ארגונו הוא נוהג

לדמות לתנועת הקריםטיים (סוף המאה התשיעית והמאה העשרית) שבעניינו המוסלמים הסונים היא נחשבת כחרוגת מתחום האסלאם, והזוכרה להם לדיראון משום שהיללה את קודש הקודשים וגנבה בשנת 930 את האבן השחורה מן הcube במקה לשחק עשרים שנה. אבו-נצח'אל מעלה מן האוב את דוגמת הקריםטיים כדי לאפיין את תוכנות החשאיות של ארגונו אשר גם הקריםטיים הצטינו בה. בזרק אפשר לומר, כי אולי רצונו לرمוז כי כמו הקריםטיים בשעתם, שאימנו על חצי האי ערבי, כך גם ארגונו מאים לנצל את רפישות המדיניות במפרץ כדי לזרע בהן אנדרלמוסיה. אולם אין ספק כי העמדות הקריםטיים כמושתת מלמדות על העדר רגשות, הנובע כנראה מהיעדר ידיעה ומחוסר השכלה אסלאמית, שכן השוואה זו היא לצנינים בעניין כל מוסלמי סוני יודע ספר.

לעומת זאת, מגלה אבו-נצח'אל התעניינות מפתיעה בניצרות. הצביעו לעיל על היחלוותו להגן על הניצרות מפני הוואטיקן. הדבר נראה היה כקוריאז, אלמלא נתלו לו גילויים נוספים: בבטאונו מתנו סבקביות, בטור המדוח על פעילות "המאבק המזמין" בשטחים, מוטו מן "הברית החדשה" המצתט את ישו, "הfidai הפלסטיני הראשון", כאמור: "מי שאינו ברשותו סיף, ימכור את לבשו ויקנה לו אחד".²⁵ בכלל עת שאבו-נצח'אל מזכיר את שמותיהם של ג'ירג' חשב או של ודיע חדא, הוא טורח לציין שאחת ממעלותיהם, נוסף להיותם ערבים לאומיים, היא עובדות היונם נוצרים. נראה, כי "חולשה" זו לניצרות היא תולדה של הגירסת דינוקוטא של אבו-נצח'אל במיסיון הצרפתי ביפו. אפשר, כי הצורך הפוליטי לשותה לארגון מימד כלל ערבי, אל-זרדי ואל-עדתי, הוא שדחפו למאגר האסוציאציות מימי לימודיו. מוגמה זו לפתח את שורות ארגונו בפניו כל ערבי – תהא דתו או ועדתו אשר תהא – מסבירה גם את הסתייגותו משליטנותו של האסלאם. גם בכך הוא מחזק-מחורה אחר תפיסת סاطע אל-חווצרי.

העלאת מوطיב התאבדות

עיוון בבטאונו של אבו-נצח'אל מראה, כי בשנתיים האחרונות מוענק בו תוכן חיובי למוטיב ההתאבדות בשליחותו של רعيון (בערבית: "אָס תְשָׁאָד"), שימושו הזרתי המקורית – הקרבת הנפש על קידוש שם אלה, להבדיל מהתאבדות מלחמת מצוקה אישית – "אנטח אָרָ"). התיחסות החיקובית אינה שירה בדרך כלל: "פָלָסִטִּין אַתְ'-תְ'וֹרָה" גומר את הרל על מעשה ההקרבה העילאית של טאנא מח'דלה הלבנונית, סלימאן ח'אטיר המצרי ונוצר עבר אל-עיזי הירדני. התיחסות ישירה מצויה בתיאור ההתקפה על יודי "אל-על" ברומה ובוינה (דצמבר 1985): החוליות המבצעות מכונאות "חוליות התאבדות"

(מג' מועעת אסתשה אדייה), כדי להציג מן הסתם, כי מלכתחילה היו אנשיין נוחשים לבצע את משימותם, ولو במחיר חייהם. בדיעבד זוכים מבצעי הפעולה לחקרא בתואר הכבוד "מסת השدون", ולא רק "שׁה ד אא".³³ בהתקבטות נוספת נספה, בעקבות הטבח ברומה ובוינה, כינה מצטפא מריאד (אבי נזאר), סגנו של ابو-ניצ'אל, את פעולות ההתאבדות כ"מעשי גבורה איכוטיים", וראה בחוב את הפיכתם ממעללי ייחדים לדפוס פעולה מקובל.³⁴ אכן, נראה שהעלאת מוטיב ההתאבדות אצל ארגונו של ابو-ניצ'אל שואבת השראתה מפיגועי ההתאבדות בדרום לבנון בשנים האחרונות ומונע הקשר המתהדק בין ابو-ניצ'אל לבין אריאן ו"חצבאלה".

ד מויות מופת

מן העבר האstralמי הרחוק מעלה ابو-ניצ'אל את דמותו של צלאח אדיין, שמייגר את הצלבניים. הוא מבקש לחזור את מירשם ההצלהה שלו: כרכיב מעשה השחרור במשה האיחוד, כזהה נבנה מזה. מן העבר הערבי הקרוב שואב ابو-נאל השראה מכמה מנהיגים ערבים ופלסטיניים, שהוא רואה בהם דמוית מופת: ראש וראשון להם הוא עבד א-ניצ'אר, המכונה בפיו "המנהייג הנצחי", ובतואן ארגונו הקדיש לשיבחו כמה וכמה מאמרם בשבחו. במאמרם אלה הוא זכור לטוב כمبשר "התעוורויות הערבית הלאומית", וכמי שטבע אחר מלחתת 1967 את האימורה: "מה שנלקח בכוח יוחזר אך בכוח". מסגד פת"ח מגונה בכל לשון על השען להתריס נגד מנהיגותו של נאצ'ר בעולם הערבי.³⁵

באזור הפליטנית, קלונו של ערפאת מועמד כנגד תחילתו של השיח' עז אדיין אל-קסאם, שבניגוד לגישת המנהיגות המסורתית בראשות המופתי חאג' אמין אל-חוסיני, כולל התקוממות בצפון הארץ ונחרג בידי הבריטים ב-1935. מבין מנהיגי פת"ח מועילות על נס כמה דמויות מן העבר שהבולטות בהן: ابو עלי איאד, שנשבה בידי הירדנים במהלך אוקטובר 1968, ואשר טקס הלוייה שלו בעמאן, הפך למפגן תמיכה ב-ב'אש'פ; ואحمد עבד אל-ע'פור (אבי מהמוד), ראש ארגון "הנווער הערבי הלאומי", שפרש מ-פת"ח ונרצח בידי אנשי ערפאת בבירות (1974).³⁶ מקרוב מנהיגים זרים – הוא נוקב בשמו של ראש ממשלת סין בעבר, צ'יאן-ילאי, שמננו למד, לדבריו, מה גודלה תרומותם של ארגון וניהול יעילים להצלחת מימושו של רעיון.

השכפת ابو-נצ'אל על מחלץ ההיסטוריה

abbo-natz'el גורס, כי השכפתו ההיסטורית נוצרת מראיה נוכחה של המציאות על אילוץ ותמריצה. מבחן זה הוא טען נגד מברון, כי הוא, ולא הם, מייצג את הפרגמטיzm המפורסם, שכן דרכם היא "ניהוליסטיית", ואילו דרכו - "ריאליסטיית". בעית העולם היהודי גלומה, לדעתו, בפער שבין הפוטנציאל החובי בו לבין קווצר היד למשו בפועל. חילוץ האומה הערבית מן הדיזוז במקומות מותנה בביבורת עצמית ובכוח הרצון. מרוב התמקדות באילוצים החיצוניים מוסחת הדעת הערבית מיכולת הרצון הפנימי לחולל גזרות ונוצרות. אין דבר שיוכל לעמוד בפני הרצון היהודי.abo-natz'el מודה, כי גם אם יחול להסתמן شيء חיובי, לא ימשוח הערבים את מאוייהם בן לילה, כבמעשה נסים. שידוד המערכות כרוך בתהליכי אורך טוח, שתהיינה בו עליות ומורדות. אולם חשובה מכל היא ההתמדה, חרב הקשיים, שכן לדעת abbo-natz'el סוף "התנוועה הציונית בפלשתין" להסתלק מן העולם, אפילו יארך תהליך שקיים "מאה שנים". הוא סמוך ובטוח, כי נצחון הערבים בוא יבוא, אף אם יתאחר.⁵⁵

סימפטומים של הידר איזון נפשי

משני ראיונות משנת 1985, שהעניק abbo-natz'el (בהנחה שאכן הוא הדובר) בסמכות זמן, ניתן ללמוד בבירור, כי הוא שורי במתיחות רגשות רבה ובלחץ עמוק. הוא חש עצמו נרדף בידי עולם ומלואו ונוטה להסבירים מיזמיים-קונספירטיביים, שהקלם נעדרי אחזיה עד כדי שיבוש הקשר עם המציאות.⁵⁶ דוגמא אחת לכך היא התיחסותו החוזרת ונשנית לוואטיקן, כל מרכז ההורש מזימות אפלות ובוהש בכל פינה בעולם. מדבריו משתמש כאילו עיקר מעניינו של הוואטיקן הוא לרודף את ארגונו, ולראיה הוא טופל עליון, ולא על ארצת-הברית למשל, את האחראית לשיבוש יחסיו ארגונו עם עיראק. לשיא בנדון מגיעה טענתו, כי הוואטיקן מסך רעל בגופו של ודיע חדוד והביא למוותו. אין הוא טורח להסביר מה הניע את הוואטיקן למעשה זה. "הפרוטוקולים של זקני הוואטיקן" תופסים, איפוא, אצלו את מקום "הרוטוקולים של זקני ציון". פעמים אחדות הוא מתפרק בראשותו במשפטים חסרי פשר והקשר, שאינם מובנים אף למראיינו; הלה מסב את שימת ליבו לכך, אך ללא הוועיל. גילויים אלה של הידר איזון נשוי אמנים רבים, אך הם בולטים על רקע הידרומים בראיונות קודמים.

מחאות של בני "דור 66'" במחנות הפליטים

עובדת היא, כי פעילותם המבצעית של ארגון אבו-נצ'אל בתוך "האדמה הכבושה" מצומצמת לאין-שיעור לעומת הענפה המוחצת לה. נראה, כי אפיון כמוותי זה אינו מלמד דוקא על העדפה עקרונית של זירת "החוץ" על פני "הפנים". יעד על כך המקום הנרחב שמקדש בטאונו לסקירות "המאבק המזמין" בפלשתין ואשר בה זוκף לזכותו פלג אבו-נצ'אל פעולות שלא היו ולא נבראו, או שבוצעו בידי אחרים. מכאן ניתן להסיק, כי אבו-נצ'אל רואה בעולות אלה חיבר רב וחיבות עליונה.

לא רק "במאבק המזמין", אלא בכל המתרחש בגדה המערבית וברציפות עזה מגלה ארגון אבו-נצ'אל עניין רב. כך, למשל, גינה הארגון בהודעה רשמית לכל לשון של גנאי את מינויו של "הסתוכן הכלפוי" ט'אפר אל-מצרי (ראש עיריית שכם אז) והבטיח להיפרע ממנו על שהועז למלא את מקומו של בסאם שכעה, "הלווחם הפטריוטי הגדול". נראה, איפוא, שהפער בין שתי הזרות מבחינת האינטנסיביות של פעילותן נובע מהיעדר מתח מוצק, לפי שעה, של ארגון אבו-נצ'אל בגדה וברציפות, שכן מרבית פעיליו באים ממחנות הפליטים לבנון.

בלבנון צמח מאז שנת 1967 דור פלسطיני צעיר, שחילקו חדור תחושות ניכור ונكم, אשר התחדזו בקרבו בעקבות מלחמות לבנון, הטבח בעברה ובשתייה ו"מלחמות המלחנות" של "אמל" בפלשטיינים. צעריהם אלה אינם רואים כל תחולת ב프로그램ים העיקריים של מסד אש"פ. לעומת זאת, מציע להם אבו-נצ'אל מרשם של אידיאולוגיה ברורה ופשוטה, המושתת על הרצון הפנימי העצמי ומסיחה את הדעת מאילוצים אובייקטיביים של יחסיו כוחות. ברובם אלה הם פליטים ב"דרכם שנייה", היינו פליטים, שנעקרו ממחנות הפליטים לבנון, אשר ביואשם כיירב הם סבורים, כי יכולים להשיב את כבודם העצמי באמצעות ממציע ראווה. צעריהם אלה נוטים לאחרות אחר פתרונות קטסטרופליים, שאינם מתחשבים במחיר, והם נענים

לקריית אבו-נצ'אל ל"מלחמות עולם שלישית באזורי".³⁷

"הדמות" הפלסטיני ההרסני שורשן קמעא על ידי מסד אש"פ, שב لكنן בדור צעיר, אך שבע אכזבות ותיסוכים זה. לדידו, ככל שייהיה רע יותר – כן ייטב. ממאגר אנושי זה יכול אבו-נצ'אל לגייס את פעליו, ואולי אף להבטיח את המשכויות בשורתו הרדיkalית לאחר ריסוסן מן העולם.

יתכן, כי ההסכמה בכמות ובשיטה (נקיטת פיגועים המוניים), המאפיינת את דפוסי הפעולות של פלג אבו-נצ'אל, בעיקר לאחר שנת 1982, ניזונה מהלכי הרוח הרדיkalים המקנים בצעירים מנוכרים אלה. התנאים המפרנסים מיליטנטיות זו טרם נוצרו בגדה וברציפות, אולם בדומה לבנון ייתכן, כי מחנות הפליטים בהן עלולים להוות מוקד פוטנציאלי להופעות בסיוו ארגון אבו-נצ'אל או בצדיו.

הערות ומראי מקומות

- 1 אבו-ינצ'אל לאל-קבס (כווית), על פי פלסטין את'-ת'ורה, 26.9.85.
- 2 "פתח-המוסכמה המרכזית" (פלג אבו-ינצ'אל), עיון באמנה הלאומית הפלסטינית - (בערבית), ללא ציון מקום החוץאה, Mai 1984, עמי 20, 22, 30-28, 54-53; אבו-ינצ'אל
- 3 ל - *The Middle East* (לונדון), יולי 1978.
- 4 אבו-ינצ'אל לדר-שפיגל, על פי פלסטין את'-ת'ורה, 10.10.85.
- 5 ש. נזיה אבו-ינצ'אל, ההיסטוריה של המשבר בפתח "ח" (בערבית), دمشق, 1984. הספר
- 6 התפרסם בסדרת מאמרים בעיתון אל-מיט'אק (מזרח ירושלים), 3.9.84 - 26.8.84.
- 7 בראיון לדר-שפיגל, שם.
- 8 בראיון לאל-קבס, שם.
- 9 פלסטין את'-ת'ורה, 15.5.85.
- 10 ראיון עם עטף אבו-יבכר, דובר הארגון, פלסטין את'-ת'ורה, 24.10.85.
- 11 אבו נצ'אל לאס-סיאסה (כווית), 24.8.74.
- 12 בראיון לדר-שפיגל, שם;
- 13 בראיון לאל-קבס, שם.
- 14 אבו-ינצ'אל לאת'-ת'צ'אמן. (לונדון), 15-9 במאי 1987.
- 15 את'-ת'צ'אמן, שם; אל-קבס אדי-דורי (כווית), 7.5.87; אל-אנבאא (כווית), 22.5.87; ראיון עטף אבו-יבכר, פלסטין את'-ת'ורה, 28.1.87.
- 16 בראיון לדר-שפיגל, שם.
- 17 עיון באמנה הלאומית הפלסטינית, עמי 36.
- 18 ז'אן אפריק, 18.12.85.
- 19 בראיון לדר-שפיגל, שם.
- 20 שם.
- 21 בראיונות לאל-קבס ולדר-שפיגל, שם.
- 22 הדובר הרשמי עטף אל-יבכר לפלסטין את'-ת'ורה, 7.10.86.
- 23 פלסטין את'-ת'ורה, 15.4.85.
- 24 בראיון לדר-שפיגל, שם.
- 25 בראיון לאל-קבס אדי-דורי, (כווית), 7.5.87.
- 26 בראיון לאל-קבס, שם.
- 27 בראיון לדר-שפיגל, שם.
- 28 בראיון לאל-קבס אדי-דורי, שם.
- 29 בראיון לאת'-ת'צ'אמן, שם.
- 30 מאמרו של אבו-ינצ'אל בפלסטין את'-ת'ורה, 15.5.85; ראיון לדר-שפיגל, שם.
- 31 ראה, למשל, פלסטין את'-ת'ורה, 26.9.85.
- 32 אל-ימוקף אל-ערבי, (לבנון, יוויל בקרפישין), 6.4.86-31.3.86.
- 33 פלסטין את'-ת'ורה, 10.10.85.
- 34 בראיון לאת'-ת'צ'אמן, שם.
- 35 בראיון לדר-שפיגל, שם; בראיון לאת'-ת'צ'אמן, שם; כאיד יוסף, חבר המועצה המפקנית של הארגון, בראיון לפלסטין את'-ת'ורה, 15.5.85.
- 36 בראיונות לאל-קבס ולדר-שפיגל, שם.
- 37 בראיון לאל-קבס, שם.

**המכון ליחסים בינלאומיים ע"ש לאונרד דיוויס
פרסומי מדיניות**

יעסף גוברין ואחרים
עתיד יחסית ברית המועצות וישראל

שלמה גזית
מודיעין, הערכה והתרעה יוניי (1981)

מאיר אבידן
היבטים עיקריים ביחסים ישראל-ארה"ב בשנות ה-50 (אפריל 1982)

דו הורוביץ
הקבוע והמשתנה בתפיסת הבטחון הישראלית (פברואר 1982)

שלום ריכמן ואחרים
שיקולים להתחוית הגבול המזרחי של מדינת ישראל (אפריל 1982)

צבי רפייח
ארה"ב: גורמי פנים והשפעתם על עיצוב מדיניות החוץ במאז"ת (מאי 1983)

L. Y. Laufer
U.S. AID TO ISRAEL, PROBLEMS AND PERSPECTIVES (May 1983)

מרדכי גזית
הרשות הצבאי של ישראל מארה"ב (מאי 1983)

מאיר מנדר
הווטיקאן וישראל (ספטמבר 1983)

מנחם מלישון
ירדן והגדה המערבית (ינואר 1984)

גבי שפר ומנחם חופנוגג
השקפותיהן ועמדותיהן של קבוצות חברותיות בארץ"ב כלפי ישראל, מעאי והערכה
(יוני 1984)

L. Y. Laufer
U.S. AID TO THE WEST BANK AND GAZA: POLICY DILEMMAS (May 1985)

Olosola Ojo
THE POLITICS OF ARAB AID TO AFRICA (August 1985)

גבי שפר
יחסים פטרון וקליני: תלות ישראל בארץ"ב (ינואר 1986)

ששון סומר
מנחים בגין בוועידת קמפניויזיד: פרק בדיפלומטיה חדשה (מאי 1986)

Ran Marom
ISRAEL'S POSITION ON NON-PROLIFERATION (June 1986)
S. N. Eisenstadt
THE INTERNAL REPERCUSSIONS OF THE LEBANON WAR (August 1986)

Arye Oded
AFRICA AND ISRAEL (December 1986)

מ. לינגר
הכלכליים קמפניויזיד והקשרים המדיניים (אוקטובר 1987)

Simon Benninga
THE EQUILIBRIUM PRICING OF EXCHANGE RATES AND ASSETS WHEN TRADE
TAKES TIME (October 1987)

ארית עוזד
ASH"F באפריקה (דצמבר 1987)

יחסופת הרכבי
עיקרי הסיכון בין ישראל לערב (ינואר 1988)

אמרים ענבר
תפיסת המלחמה של העילית הפוליטית בשנות ה-80 (פברואר 1988)